

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4106 Zemědělská specializace

Studijní obor: Pozemkové úpravy a převody nemovitostí

Katedra: Krajinného managementu

Vedoucí katedry: doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Historické parky a zahrady České republiky

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Monika Koupilová, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Veronika Plchová

České Budějovice, 2019

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zemědělská fakulta
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika PLCHOVÁ**
Osobní číslo: **Z16067**
Studijní program: **B4106 Zemědělská specializace**
Studijní obor: **Pozemkové úpravy a převody nemovitostí**
Název tématu: **Historické parky a zahrady České republiky**
Zadávací katedra: **Katedra krajinného managementu**

Zásady pro vypracování:

Práce bude zpracována formou literární rešerše.
Literární rešerše bude obsahovat:
Příroda a krajina České republiky.
Historie zámeckých parků a zahrad v České republice.
Státní správa historických parků a zámeckých zahrad v ČR.
Soupis nejvýznamnějších historických parků a zahrad a jejich mapový zakres.
Popis vybraných historických parků a zahrad, jejich historie a současná podoba.
Terénní průzkum vybraných historických parků a zahrad a pořízení fotodokumentace.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 30 stran textu
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BOHUMIL, R., a kol. *Obnova historických zahrad a parků*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. 2009. 9 s. ISBN: 978-80-87051-66-5.
ROGASCH, W., *Castles & Gardens in Bohemia and Moravia*, Potsdam: h.f.ullmann. 2007. 320 s. ISBN: 978-38-331-4135-5.
KRUMMHOLZ, M., *Buquoyské Nové Hrady – Počátky krajinných parků v Čechách*. Praha: Artefactum. 2013. 151 s. ISBN: 978-80-86890-44.
PAVLÁTOVÁ, M., EHRlich, M. *Zahrady a parky Jižních Čech*. Říčany: Junior. 2009. 415 s. ISBN: 80-902910-65
SVÁČEK, L. *Jižní Čechy*. Český Krumlov: Vydavatelství MCU. 2011. 184 s. ISBN: 978-80-7339-179-9.
DAVID, P., SOUKUP, V. *Dějiny zámků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Euromedia Group - Knižní klub, 2013. 424 s. ISBN: 978-80-242-4226-2.
Časopisy: *Zahrada, Flóra, Zahradnictví, Dům a zahrada*.
www.npu.cz

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Monika Koupilová, Ph.D.
Katedra krajinného managementu

Datum zadání bakalářské práce: 19. března 2018

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2019

prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc., dr. h. c.
děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentská 159, 370 05 České Budějovice

doc. Ing. Pavel Ondra, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 19. března 2018

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných zemědělskou fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 4. 2019

.....

Veronika Plchová

Poděkování

Především bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Ing. Monice Koupilové Ph.D., za cenné rady a odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a možnost studovat, a také děkuji všem svým blízkým za trpělivost a motivaci.

Abstrakt

Má bakalářská práce se zabývá tématem „Historické parky a zahrady České republiky“. Práce je sepsána formou literární rešerše a je rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola pojednává o charakteristických znacích, přírodní složce a krajině České republiky. Následuje důležitá část zaměřená na bližší popis historických parků a zahrad, jejich ochranu, a hlavně historický vývoj na území České republiky od 12. do 20. století podle stylů. Čtenář se také seznámí s úlohou státní správy historických parků a zámeckých zahrad. Důležitou částí bakalářské práce je však soupis nejvýznamnějších historických parků a zahrad České republiky, jehož součástí je i jejich mapový zakres. Velkou část práce zaujímá podrobný popis tří zástupců z tohoto soupisu, kterými jsou Botanická zahrada Univerzity Karlovy v Praze, Zámecká zahrada v Českém Krumlově a Lednicko-valtický areál. Při terénním průzkumu byla pořízena i jejich fotodokumentace.

Klíčová slova: zámecké zahrady, krajinářské parky, botanické zahrady, historické parky, Česká republika

Abstract

This bachelor thesis deals with "Historical Parks and Gardens in the Czech Republic". The thesis is composed as a literature review and is divided into four chapters. The first chapter deals with distinctive features, natural components and landscape of the Czech Republic. The following chapter focuses on detailed description of historical parks and gardens, their protection and historical development according to the architectural style from 12th to 20th century. The reader is also acquainted with the role of the state administration of historical parks and castle gardens. An important part of the thesis brings a list of the most important historical parks and gardens including their map depiction. A significant part of the thesis deals with detailed description of three chosen examples, namely the Botanical Garden of Charles University in Prague, the Castle Gardens in Český Krumlov and the Lednice-Valtice Area. During the field research a photo documentation of these examples has been done.

Keywords: castle gardens, landscape parks, botanical gardens, historical parks, the Czech Republic

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Cíl práce.....	11
3. Příroda a krajina České republiky.....	12
3.1 Popis České republiky	12
3.2 Příroda České republiky	14
3.3 Krajina České republiky.....	14
4. Historie zámeckých parků a zahrad v České republice	17
4.1 Historické zahrady a parky	17
4.1.1 Historické parky z pohledu ochrany přírody a krajiny.....	20
4.2 Vývoj zahradního umění na území České republiky dle stylů (12.-20. století)	20
4.2.1 Středověká zahrada	21
4.2.2 Renesanční zahrada.....	22
4.2.3 Manýristická zahrada	23
4.2.4 Barokní a barokně klasicistní zahrada.....	23
4.2.5 Klasicistní zahrady a parky	25
4.2.6 Romantická zahrada	26
4.2.7 Secesní zahrada	27
4.2.8 Kubistická zahrada	28
4.2.9 Funkcionalistická a moderní zahrada.....	29
4.3 Státní správa historických parků a zámeckých zahrad v ČR.....	30
5. Soupis nejvýznamnějších historických parků a zahrad a jejich mapový zakres	33
5.1 Zámecké zahrady.....	33
5.2 Krajinářské parky	34
5.3 Botanické zahrady a arboreta	35

6. Popis vybraných historických parků a zahrad, jejich historie a současná podoba.....	36
6.1 Zámecká zahrada v Českém Krumlově.....	36
6.1.1 Popis Zahrady	36
6.1.2 Historie zámecké zahrady	37
6.1.3 Hrad a zámek.....	40
6.1.4 Letohrádek Bellarie.....	41
6.1.5 Otáčivé hlediště.....	42
6.1.6 Hudební pavilon.....	42
6.2 Lednicko-valtický areál.....	43
6.2.1 Popis areálu	43
6.2.2 Historie areálu	44
6.2.3 Zámecká zahrada v Lednici	47
6.2.4 Zimní zahrada (zámecký skleník).....	48
6.2.5 Minaret.....	49
6.2.6 Janův hrad	50
6.2.7 Apollónův chrám.....	51
6.2.8 Chrám Tří Grácií.....	52
6.2.9 Zámecký park ve Valticích	52
6.2.10 Kolonáda (Reistna).....	53
6.3 Botanická zahrada Univerzity Karlovy v Praze	54
6.3.1 Popis botanické zahrady.....	54
6.3.2 Historie botanické zahrady.....	55
6.3.3 Skleníkové expozice.....	57
6.4 Terénní průzkum vybraných historických parků a zahrad a pořízení fotodokumentace.....	60
6.4.1 Terénní průzkum Zámecké zahrady v Českém Krumlově	60
6.4.2 Terénní průzkum Lednicko-valtického areálu	61

6.4.3 Terénní průzkum Botanické zahrady Univerzity Karlovy v Praze	63
7. Závěr	66
8. Seznam použitých zdrojů.....	67
8.1 Bibliografie.....	67
8.2 Internetové zdroje.....	71
9. Seznam obrázků.....	73
10. Seznam tabulek.....	75

1. Úvod

Vstoupit a ucítit vůni levandulí, jasmínu či růží. Pozorovat zrcadlení vodní hladiny a nechat se okouzlit úžasnou škálou barev. Obdivovat umělecká díla a vynalézavost našich předků. Něco takového lze jen těžko prožít jinde než v zahradách a parcích.

Pro člověka měly zahrady a parky vždy nedocenitelný význam. Poskytovaly užitek, potěchu a místo pro odpočinek. Jsou významným činitelem životního prostředí, jsou nenahraditelným bohatstvím státu a svědky jeho dějin. Právě z těchto důvodů jsem si vybrala téma své bakalářské práce „Historické parky a zahrady České republiky“.

Každý člověk vnímá zahradu či park jiným způsobem. Umělci v nich hledají námět pro svou tvorbu, děti magická místa vhodná pro jejich hry. Pro zamilované lidi představují místo, kde si mohou vyznat svou lásku a botanik vidí množství druhů, jejich vzácnost a rozmanitost. V průběhu staletí se utvářely různé typy zahrad a parků. Proto v nich dnes každý najde to, co jej zajímá.

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je shrnout historický vývoj parků a zahrad na území České republiky. Dále vytvořit seznam nejvýznamnějších zástupců historických parků a zahrad, kteří budou vybráni na základě historického významu, výskytu vzácných druhů rostlin a dřevin, pro svou rozlohu, polohu nebo na základě jiných zajímavostí. Následně bude proveden terénní průzkum a fotodokumentace tří vybraných zástupců.

3. Příroda a krajina České republiky

3.1 Popis České republiky

Tento vnitrozemský stát se rozkládá ve středu Evropy na ploše 78 866 km², z toho rozloha pevné plochy zaujímá 77 247 km² a vodní plochy 1 620 km² (www.cia.gov). Žije zde 10,5 milionů obyvatel a hlavním městem je Praha s počtem obyvatel 1,2 milionů. Státy sousedící s Českou republikou při hranicích o celkové délce 2 290,2 km jsou Německo, Rakousko, Slovensko a Polsko. Českou republikou prochází 15. poledník, jenž určuje středoevropský čas. Země má protáhlý tvar podle 50. rovnoběžky v max. délce 452 km a šířka je v poledníkovém směru rovna 276 km. (TOLASZ a kol., 2007). Navzdory tomu, že má Česká republika malou rozlohu nám mohou i daleko větší státy závidět, a to díky naší rozmanité přírodě. Můžeme zde vidět úrodné nížiny, rozsáhlé rybníční oblasti, lehce zvlněné pahorkatiny a také hory, které jsou místy pokryté hlubokými lesy. Vyskytují se tady i krasová území s jeskyněmi a hlubokými propastmi, slatiny, nížinná a vrchovištní rašeliniště a spousta dalších krajinných nezvyklostí, např. skalní města a barvitě stepní oblasti. Fauna a flóra je rozmanitá stejně jako krajina, díky složitému vývoji, který se odehrával v dávné minulosti a pro svou polohu ve středu Evropy (ČIHAŘ a kol., 2002).

Naše národní hospodářství má několik sektorů a jeden z významných je zemědělství (VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIÉ, 1999). Bezmála 55 % z celkové plochy České republiky se užívá právě k zemědělství. Do tohoto sektoru je zahrnuta orná půda 41 %, trvalý travní porost 12,8 % a zahrady 1 %. Plocha pokrytá lesy zabírá 34,4 % z celkové plochy země, zastavěné území, cestní síť a ostatní plochy zabírají 10,8 % z celkové plochy (www.cia.gov). V Česku převládá živočišná výroba nad rostlinnou, kde je nejdůležitější chov skotu, který je určen pro maso a také na mléko, chov prasat, drůbeže a ovcí. Dlouhodobou tradicí je chov sladkovodních ryb. Rostlinná výroba se nejvíce zaměřuje na produkci obilovin, a to hlavně na pšenici, která se dá všestranně využít. Též se zaměřuje na sladovnický ječmen, který je nejdůležitější pro vývoz. Pěstují se také pícniny, technické kultury, krmné plodiny a brambory (VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIÉ, 1999).

Nerovnoměrné rozložení povrchových a podpovrchových vod je příčinou povahy georeliéfu a geologické stavby. Česká republika je významnou evropskou pramennou oblastí a její poloha v samém srdci Evropy je podstatná pro evropskou říční

sít' (TOLASZ a kol., 2007). Do Česka zasahují hranice povodí Labe, Odry a Dunaje. Tyto tři důležité řeky ústí do Severního, Baltského a Černého moře a jejich povodí se kříží v jednom bodě, který se nachází na vrcholu hory Klepý 1 144 m n. m. v pohoří Kralický Sněžník. Povodí Labe zaujímá rozlohu bezmála 50 000 km² a je hlavním povodím této země (NĚMEC a HLADNÝ, 2006). Vltava se svými 430 km a průměrným průtokem v Mělníce 150 m³/s, je nejdelší a nejvodnatější řekou. Všechny vodní toky společně za rok odvedou 15 000 milionů m³ vody a součet jejich délek je 76 000 km (TOLASZ a kol., 2007). Na řece Vltavě také leží největší přehradní nádrž Lipno, která má plochu 4 870 ha a maximální hloubku 20 m (www.cittadella.cz).

Česká republika je charakteristická mírným a přechodným podnebím mírného podnebného pásu severní polokoule, jenž se směrem od západu k východu mění z oceánického na kontinentální charakter (TOLASZ a kol., 2007). Nejnížší teploty se vyskytují v horských územích blízko hranic a nejvyšší naopak v nížinách o nadmořské výšce asi 200 m. Průměrné roční teploty se v Česku pohybují od 1,0 °C po 9,4 °C (NĚMEC a HLADNÝ, 2006). Dochází k častému střídání vzduchových hmot a relativně vydatným srážkám, za to může západní proudění a cyklonální činnost (www.cittadella.cz). Minimálně na 60 % státu nabývá roční srážkový úhrn 600-800 mm, přičemž zde bývá nejproměnlivější, jelikož začíná od 410 mm v Žatecké pánvi a končí v Jizerských horách s hodnotou 1700 mm (www.příroda.cz). V České republice je střední nadmořská výška 430 m n. m., která má společně s reliéfem krajiny vliv na zdejší podnebí. Z celého území nalezneme 67 % rozlohy ve výšce do 500 m n. m. Zbýlých 32 % zahrnuje 500-1 000 m n. m. a pouze 1 % je nad 1 000 m n. m. (www.cittadella.cz).

Pro povrch, který je velice rozmanitý, je typický rozdíl mezi starším pohořím na západě a výběžky mladého pohoří na východě. Součástí starých hercynských pohoří západoevropské platformy na euroasijské litosférické desce je Česká vysočina, jež tvoří již zmíněné starší pohoří na západě. Euroasijská litosférická deska vznikla na konci prvohor, má povahu pahorkatin či středohor a na Českém území ji pokrývají Krkonoše, Orlické Hory, Jeseníky, Šumava a Český les. Výběžky mladého pohoří na východě tvoří pásy třetihorních alpínských pohoří v místě, kde se stýká euroasijská a africká deska, ovšem v Česku nalezneme více výběžků, a to malé výběžky Slezské nížiny na severovýchodě a výběžky Panonské nížiny na jihovýchodě. Západní Karpaty ležící právě na východě jsou od České vysočiny odděleny pásmem úvalů. Nejvýše

i nejnižší položené místo Česka leží na České vysočině, kde nejvyšší místo je vrchol Sněžky 1 602,5 m n. m. v pohoří Krkonoše a nejnižším místem je výtok řeky Labe s nadmořskou výškou 115 m (DEMEK a MACKOVČIN, 2006). To vše přispívá k tomu, že v Čechách nalezneme rozsáhlé rybniční oblasti, lehce zvlněné pahorkatiny, plodné nížiny, středohory a hory (ČIHAŘ a kol., 2002).

3.2 Příroda České republiky

Pro Českou republiku je charakteristické široké spektrum rostlinných i živočišných druhů a jejich společenstev (www.ochranaprirody.cz). Na místech, která jsou pro člověka nezajímavá, dnes nalezneme nejvíce prvků přírody. Jedná se hlavně o pustá, nepřístupná místa a kamenitá, skalnatá nebo zamokřená enklávy. Příroda se tedy nezachovala na úrodných rovinách, kde se vyskytují vhodné podmínky pro hospodaření (JELÍNEK, 1999). Na základě Červeného seznamu, který vyjadřuje stupeň ohrožení určitých druhů, je v České republice ohroženo 52 % druhů ptáků, kde některé druhy dramaticky ubývají, například čejka chocholátá 91 % a koroptev polní 82 %. Druhy jako koliha velká a mandelík hajní už téměř vymizely. Více jak 50 % druhů obojživelníků a plazů hrozí vyhubení (www.mzp.cz).

Z důvodu rozmanitosti přírodních podmínek, kulturně historickému vývoji jednotlivých částí území a díky geografické poloze u nás nalezneme mnoho druhů z fauny i flóry. Zaznamenáno u nás bylo více než 2 700 druhů vyšších rostlin, 2 400 druhů nižších rostlin, 380 druhů obratlovců a 50 000 druhů bezobratlých (www.ochranaprirody.cz). Vegetační stupeň dubobukový zaujímá 25,23 % z celkové lesní plochy a vyskytuje se u nás nejvíce. Jehličnaté lesy zabírají větší plochu než listnaté a největším podílem ve skladbě lesa se vyznačuje smrk ztepilý, kterého s přibývajícím věkem v našich lesích ubývá. Úkolem a snahou lesníků je přírodně bližší druhová struktura lesů (Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky, 2017). Půdní pokryv je velice pestrý, ale nejrozšířenější půdní typ je kambizem (www.citadella.cz).

3.3 Krajina České republiky

„Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky“ (zákon č. 114/92 Sb.).

Každý člověk vnímá krajinu jinak, někteří považují za krajinu nejbližší prostor kolem domu nebo město, ve kterém žijí, pro jiné pojem krajina představuje prostor

v širším měřítku, například státním, kontinentálním či globálním. Definovat krajinu můžeme v různém smyslu, například v ekonomickém, ekologickém, zeměpisném apod. (POLENO, 1994). Krajina zahrnuje podzemní a povrchové vody, ovzduší, faunu i flóru. V místech, která jsou osídlena či využívána člověkem patří k těmto přírodním složkám také socioekonomická sféra, tedy veškeré objekty vytvořené člověkem a výsledky působení člověka na krajinu (BIČÍK, JANSKÝ, 2007). Jeden z mnoha charakteristických rysů české krajiny a do určité míry i krajiny středoevropské je „zrno“, neboli vcelku nezávislý a v nedávné době ještě soběstačný mikrosvět vesnice jako nejmenší možné ekonomické jednotky krajiny. Na úrodných půdách leží vesnice ve vzdálenosti jen 2–3 kilometry od sebe. Na půdách, které jsou méně úrodné, vzdálenost mezi vesnicemi roste, nicméně málokdy překročí hranici 7 kilometrů. V horských a podhorských oblastech se mezi osadami nacházejí rozlehlé lesy a mnohdy i skály. Za krajinu lze tedy označit soubor biotických a abiotických faktorů, které jsou vázány na určitý krajinný celek a vyvíjejí se delší dobu společně (BÁRTA, 2007).

Existují krajinné megatypy, které byly stanoveny podle Evropské úmluvy o krajině s ohledem na přírodní, kulturněhistorické a socioekonomické vlastnosti. Dle této úmluvy bylo stanoveno 30 megatypů, a zároveň byly rozděleny do kategorií označených písmeny A - H. V České republice se vyskytuje megatyp semibocage-polootevřená zemědělská krajina (z kategorie D) a megatyp krajiny středoevropských, scelených, otevřených polí (z kategorie E). Megatyp z kategorie D nalezneme v nadmořské výšce 500 m a více, kde jsou pozemky výrazně odděleny mezovými porosty dřevin, mají různou velikost a vyznačují se nízkou úrodností. V některých polohách lze použít jen extenzivní pastva nebo lesní hospodářství. Megatyp z kategorie E je nejrozšířenějším megatypem v Evropě, který převládá v nadmořských výškách do 200 m. Díky klimatickým podmínkám a půdám, které jsou bohaté na minerály, hluboké a dobře obdělávané se zde pěstují obilniny, cukrovka, brambor a v některých regionech i chmel. Nežádoucí je vodní a větrná eroze, klesající ekologická stabilita na území, která jsou převážně holá a nízká biologická rozmanitost (NĚMEC a POJER, 2007).

Dále je důležitá typologie, která člení krajinu podle převažujícího způsobu využití krajiny člověkem. Rozlišujeme krajinu zemědělskou, lesozemědělskou, lesní, rybníční, urbanizovanou a krajinu horských holí (NĚMEC a POJER, 2007). Krajina

lesozemědělská se na našem území vyskytuje nejvíce a je charakteristická i pro velkou část Evropy. V nížinách nalezneme zemědělskou krajinu a na hranicích republiky ve vyšší nadmořské výšce lesní krajinu. Zbylé typy krajin jsou rozmístěny podle určitých částí republiky (MIKO a HOŠEK, 2009).

4. Historie zámeckých parků a zahrad v České republice

Nejdůležitějšími kompozičními celky krajinářské architektury jsou bezpochyby zahrady a parky, které mají za sebou dlouhý vývoj, jenž odráží vyspělost společnosti a představy zahradních architektů, tvůrců a také představy osob, pro které zahrada či park značí únik před okolním světem (HENDRYCH a kol., 2011). Zahrada je dílem architektury obvykle z období renesance či baroka, ale také se dnes jako zahrada označují úpravy zeleně okolo obytných domů (DVOŘÁČEK, 2008). Zahrada vyjadřuje blízké vztahy mezi civilizací a přírodou, mnohdy představuje miniaturu krajiny (HENDRYCH a kol., 2011). Oproti zahradě je park mnohem rozsáhlejší a díky nepravidelné úpravě se přibližuje idealizované přírodě (DVOŘÁČEK, 2008). Zahrady a parky mají velký význam pro zahradnickou praxi, ale také pro rekreaci a vzdělávání (HEIKE, 1984). Měly by sloužit k vnitřní i vnější pohodě člověka (HENDRYCH a kol., 2011).

4.1 Historické zahrady a parky

Historické zahrady a parky se vyvíjely v centru evropského dění a reagovaly na okolní podněty, také mají svůj život a historii, která je často velice složitá a zanechává za sebou určité stopy (OTRUBA, 2007). Památky zahradního umění jsou důležitým prvkem hmotné kultury lidstva. Ta velice kvalitně prezentuje přírodní podmínky a odlišnosti jednotlivých kulturně civilizačních regionů, kterými jsou architektonické, filozofické a náboženské odlišnosti (EHRLICH a kol., 2015). Podoba a funkce zahrad nebo parků byla tedy ovlivněna především vztahem lidí k přírodě. Zejména hospodářskými poměry, výtvarným uměním, malířstvím a sochařstvím. Zahradní a stavební architektura na sobě byla vždy závislá a vyvíjela se společně (HIEKE, 1984).

Kulturní památkou můžeme označit historickou zahradu a stejně tak i historickou budovu. (DVOŘÁČEK, 2008). Po roce 1945, kdy přešly zámecké areály do vlastnictví státu a jejich ochrana nebyla dostatečně zajištěna, se péče zaměřovala hlavně na samotnou stavební památku a parkové prostory byly převážně ponechány svému samovolnému vývoji. Parky s architektonickou hodnotou prožily nejvíce utrpení a některé z těchto parků po sobě zanechaly jen torza (KŘÍŽ, 1971). Většina zámeckých objektů přešla do správy různých veřejných institucí jako jsou ústavy,

úřady, muzea, archivy a školy, díky tomu se zajistila jejich částečná údržba a také funkčnost (HIEKE, 1984). Hodnota dřevin je i přes nepříznivé chvíle minulých let a díky nim i přes malou architektonickou hodnotu obrovská (KŘÍŽ, 1971). Značná část historických zahrad a parků se však změnila ve veřejnou zeleň, nebo zcela zanikla. Některé zahrady či parky jsou zanedbané a jen malá část má dostačující pozornost a péči, která jim právem náleží (DVOŘÁČEK, 2008). Zejména v posledních desetiletích má veřejnost stále větší zájem o zahrady či parky. V současnosti se dokonce můžeme shledat s činností občanských sdružení a občanů, která zajišťuje ochranu přírodních elementů, a to především stromů v historických zahradách a parcích (OLŠAN, 2014). Kromě svých historických a uměleckých hodnot mají zámecké parky i velké hodnoty přírodovědecké, kde význam těchto hodnot je zapotřebí chápat jaksí zešíroka. Zmínit musíme hlavně význam botanický a dále mají zámecké parky například i hodnoty technické (HIEKE, 1984).

Výraz historická zahrada náleží malým, ale i velkým, rozlehlým krajinářským či formálním parkům. Převážně se nachází v blízkosti nějaké budovy a společně vytvářejí nerozdělitelný celek (POLÁKOVÁ, 2007). Památka, která je uměleckým dílem architektonické přírody neboli historická zahrada či park vytváří početnou, slohově významnou vývojovou řadu, jenž je tedy neoddelitelným komponentem zámek, hradů, klášterů, šlechtických paláců, měšťanských domů a vil (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). V žádném případě je od sebe nelze oddělit, nehledě na to, zda je zahrada uměle vytvořená, nebo přírodní (POLÁKOVÁ, 2007). Na území České republiky se nachází nespočet menších venkovských sídel i větších zámek. Většinou se kolem nich rozprostírá též menší či větší park nebo zahrada. Při vytváření těchto parků či zahrad měli zakladatelé snahu ukázat své bohatství, stejně jako v interiéru svých sídel. Také chtěli ukázat svůj smysl pro krásu či umění, a hlavně své přírodovědné znalosti zejména botanicko-dendrologické, kde výsledkem jsou velmi hodnotné sadovnické úpravy. Díky tomu je v Čechách mnoho zámeckých parků či zahrad praktickou a živou sadovnickou učebnicí (HIEKE, 1984).

Památky zahradního umění zejména historické zahrady jsou spojeny s uměleckým slohem doby, ve které byly zakládány (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Mnohé parky či zahrady byly hodnotnými architektonickými výtvoři, měly hospodářský, duchovní či společenský význam a jejich vznik byl obvykle závislý na společenském vývoji (HIEKE, 1984). Ve značném množství parků proběhla

výsadba a následné pěstování hodnotného a jedinečného výběru rostlin či dřevin, pro který je těžké určit hodnotu. V době svého rozkvětu byly některé zámecké parky sbírkovými objekty význačných rostlin (KŘÍŽ, 1971). Pokud chceme určit hodnotu určité zahrady, tak musíme posoudit míru její materie, ale v jistých případech může být zahrada či park ceněn i podle svých nemateriálních hodnot, například v případě spojení s významnou historickou událostí i v situaci, kdy se dochovala pouze část materiálních hodnot nebo se materiální hodnoty nedochovaly vůbec. Takové zahrady se řadí do kulturního dědictví, které si zasluhuje památkovou ochranu, podle uvážení hodnotících. Těmi mohou být památkáři a experti, ale také uživatelé zahrad a návštěvníci (OLŠAN, 2014). Historické zahrady slouží pro mnoho činností, například zhlédnutí neboli obdiv, promenádování, pořádání oslav. Je však důležité na čas omezit jejich přístup, aby se zachovalo jejich kulturní poslání a podstata. Návštěvní hodiny tedy mají velký význam, a proto by se měly respektovat (POLÁKOVÁ, 2007).

V oborové terminologii, tedy zahradní a krajinářské pro památkovou péči o historické zahrady a parky, se stále vyskytuje určitá neustálenost. Shledáváme se s termíny, jenž mají shodný či podobný význam, které nalezneme v národní literatuře, odborných článcích nebo v oficiálních listinách. Odlišnosti mezi těmito termíny nebyly nikterak vysvětleny ani vyhodnoceny (EHRlich a kol., 2015). Národní památkový ústav, tedy odborná a výzkumná organizace státní památkové péče, v praxi nejvíce používá termín „památky zahradního umění“. Ten označuje zahrady a parky, které jsou chráněné jako kulturní památky (OLŠAN, 2014). Termín „památky zahradního umění“ můžeme vyložit i jako památky, jejichž formu představuje historická zahrada, park či sad (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Nyní se v legislativě nevyskytují žádné speciální termíny pro památkově chráněné zahrady a parky, a to má samozřejmě určité dopady, jako je například oslabení pozice oboru památkové péče při správním řízení. Při tomto postupu správního orgánu dochází ke střetu památkové péče a ochrany přírody, která do svého zájmu zařadila historické parky a zahrady už v roce 1992 a hledí v první řadě na migraci živočichů a zachování přírodního stanoviště. Na prvním místě tedy nejsou jejich estetické a kulturní hodnoty, ale udržování stanoviště a ekologicko-stabilizační funkce. To znemožňuje pěstební zásahy, které jsou nezbytné pro památkovou péči (OLŠAN, 2014).

4.1.1 Historické parky z pohledu ochrany přírody a krajiny

Péči o ekologické systémy, krajinné celky a rovněž i o vzhled a přístupnost krajiny má na starost zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Dále pečuje o planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, volně žijící živočichy, nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky (ZÁKON č. 114/1992 Sb.).

Vzrostlé stromy jako solitéry nebo jejich skupiny, jenž se nachází v historických parcích, jsou často vyhlášeny jako památné stromy či skupiny památných stromů (REŠ a kol., 2009). Staré, mohutné stromy byly poprvé označeny jako přírodní památka na přelomu 18. a 19. století, kdy byl Alexander von Humboldt na vědecké výpravě v Jižní Americe (REŠ, SŮROVÁ, 2008). Určité historické krajinné celky jsou propojeny s volnou krajinou, příkladem může být Lednicko-valtický areál. Takové celky tvoří migrační prostor pro živočichy a jsou přírodním stanovištěm značnému množství druhů organismů (REŠ a kol., 2009).

4.2 Vývoj zahradního umění na území České republiky dle stylů (12.-20. století)

Zahrady a parky prodělaly tisíciletý vývoj stejně jako výtvarné umění, ke kterému neodmyslitelně patří sadovnická a krajinářská tvorba, kde můžeme také rozeznat různé zahradní slohy. Všechny slohy lze zařadit do dvou základních typů zahrad, kterými jsou zahrady pravidelné neboli formální a zahrady nepravidelné neboli krajinářské. Pravidelné zahrady působí vyváženě, striktně a současně ušlechtilé až slavnostně (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 2004). Charakteristická je silná návaznost na architektonické útvary a navrhování zahrad podle geometrických zásad, které ovlivňují jejich celkovou koncepci. V zahradě se často vyskytují prvky stavební architektury a sochařská díla, například altány, bazény, fontány, terasy, schodiště, vázy a sochy. Plocha zahrady je členěna pomocí přímek a geometrických oblouků ve formě květinových záhonů, cest, alejí či stěn. Nepravidelná zahrada, jenž podstoupila krátkodobou etapu vývoje, představuje krajinářský park a novější sadovnickou tvorbu, kde odlišný vztah ke krajině a terénu je podstatou nepravidelných zahrad čili parků. Krajina je jen umělecky upravena se zachováním originálního výrazu. Není nepřirozeně tvarována, geometrizována jako pravidelné zahrady (HALAMÍČKOVÁ, 1988).

4.2.1 Středověká zahrada

Právě ve středověku u nás byl zpozorován vznik prvních zahrad, který závisel na prvotním rozvoji osídlení a oproti honosným islámským zahradám či zahradám na Blízkém východě byly naše středověké zahrady skromnější. Tomu byly bezpochyby příčinou odlišné nároky na využívání a klimatické podmínky. Přítomnost prvků považovaných za zdroje moudrosti a znaky života, uzavřenost a také členění na části, které jsou určeny k rozjímání, učení a živobytí. To všechno je charakteristické pro každý z druhů našich zahrad (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Prostorové uspořádání tedy není dáno širším výtvarným úmyslem, nýbrž hlavně praktickými hospodářskými hledisky (MAREČEK, 1992). Většinou se jednalo o zahrady klášterů, které byly uvnitř ohrazených měst nebo byly nezávislé, samostatné. Drobné zahrady měly i farní a honosnější měšťanské domy.

Pro zakládání a vývoj středověkých zahrad byly tedy velice důležité kláštery, kde smyslem každého dne bylo pro mnichy hned po bohoslužbě ono zahradnictví. Kláštery měly své zahrady ve formě rajskeho dvora, jenž byl připojen ke kostelu, ze čtyř stran obehnaný křížovou chodbou a ve středu jeho plochy byla umístěna kašna či studna. Záhony byly určeny k pěstování léčivých rostlin, zeleniny a květin, které se využívaly jako výzdoba klášterního kostela, například jimi byli růže, lilie, pivoňky, kosatec, narcisy a macešky. Pro koření a léčivé rostliny byl vymezen prostor po kterém se mohli pohybovat pouze představení kláštera. Na bylinných záhonech rostla máta, šalvěj, routa, pažitka či rozmarýna a na zeleninových záhonech se pěstovala cibule, česnek, mrkev, fazole, celer, řepa, ředkev a další. Rostliny se používaly k léčbě, na vaření a také k přípravě vín či likérů. Sady se většinou skládaly z jabloně, kdoule, vavřínu, hrušně, broskvoně a švestky. Těchto zahrad se dochovalo jen malé množství, a to hlavně z důvodu rušení klášterů (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Dále musíme zmínit hradní zahrady, které měly menší rozsah, jelikož vznikaly uvnitř hradeb na omezené ploše (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Obsahovaly zejména léčivé rostliny, byliny a zeleninu pro potřebu hradní kuchyně, také měly vždy oplocení a jejich součástí byly pavilony, gloriety či věže obvodového hradního zdiva. Klasické i vyvýšené záhony byly od sebe odděleny nebo byly samostatně ohraničeny malými dřevěnými či kovovými ploty. V pozdním středověku se rozšířily stříhané stěny a bludiště, ve středu nesměl chybět vodní prvek a v jeho okolí byly umístěné

lavičky kryté loubím s pnoucími rostlinami. Později se zahrada přesunula i do hradních příkopů (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999).

4.2.2 Renesanční zahrada

Renesance vychází z principu, který je převzatý z antiky a hovoří o konečnosti prostoru a vnímání materiálu. Rodnou zemí renesančních zahrad je Itálie, ze které se šířily dál s určitou degradací. Pro zahrady renesance je charakteristická vyváženost, pravidelnost a hlavně osovost (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Renesance je označována jako znovuzrození a v jejím chápání se život proměnil v cennost sám o sobě, už není prostou přípravou duše pro věčný život. Půdorys renesanční zahrady se opíral o charakter středověkých zahrad, avšak hlavně o užitkové části. Zahrada se díky rovným a pravoúhle budovaným cestám podobala šachovnici. Cesty dělily prostor zahrady do čtvercových a obdélníkových obrazců, které představovali broderiové ornamenty z barevných drtí či písků, vyvýšená vyhlídková místa, travnaté plochy, květiny, fontány, altány a další. Cesty byly olemovány stálezelenými plůtky (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Přízemí domu bylo otevřené přímo do zahrady a velice často se zde vyskytoval i vysázený lesík neboli bosket, který v zahradě vytvářel stín (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999).

Veliké množství rostlin pěstovaných v této době, bylo dováženo ze zahraničí, a proto se u domů objevil i plochý květinový parter, který připomíná barevný koberec. Exotické výpěstky byly importovány ze Středního východu, a to ve formě cibulí nebo hlíz (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Některé rostliny se v zimním období musely přemístit do oranžerií, skleníků či fikoven, a proto se vysazovaly do dřevěných nebo keramických nádob. Jsou to například pomerančovníky, citroníky, kávovníky a ananasy. V zahradách se vysazovaly zejména stálezelené druhy stromů a květiny, například kosatce, mečíky, prvosenky a růže (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Pro renesanční zahradu jsou typické vodní prvky, například fontána, vodotrysk, kaskáda nebo kašna. Tyto vodní prvky byly většinou spojeny se sochařskou výzdobou (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Terén, který byl členitý pomocí schodišť, teras a ramp byl ideální pro budování vodních prvků. Dále jsou typické labyrinty různého provedení a umělé jeskyně neboli grotty, které byly velice oblíbené. Na umělé jeskyně se používal přírodní materiál jako je mramor, láva, mušle a škeble (DAVID, SOUKUP, 2013). Mnohé zahrady byly svázané s oborou, která byla

oplocená a měla upravené cesty, v jejichž průsečících se umísťovaly stavby, které se však vyskytovaly i na významných vyhlídkových místech. Zvěř v oborách byla lovena šlechtou při honech a měla domácí původ (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). To všechno mělo člověka přivést k úžasu, očarovat ho a vyvolat nezapomenutelný zážitek (DAVID, SOUKUP, 2013).

4.2.3 Manýristická zahrada

Manýristická zahrada je z konce 16. a počátku 17. století, navazuje na formální zahrady renesance a usiluje o vytvoření pozemského ráje. Je to tedy renesanční zahrada s drobnými, nesmyslnými rozdíly. Charakteristickým znakem jsou vodní žerty a hříčky, kterými jsou terasy, kaskády, rampy, schodiště a gigantické sochy (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Oblíbená byla vodní divadla s okrasnými vodními prvky, kde se díky pokročilé znalosti hydrauliky, mechaniky a fyziky voda využívala k pohonu mechanických hříček, kouzel a vodotrysků. Voda se propojovala i se zvukovým efektem a z tohoto spojení vznikla konstrukce vodních varhan (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Dále se těšily oblibě klidné hladiny bazénů a rybníků, zahradní stavby, architektonické a umělecké prvky, jako jsou například altány, míčovny, besídky, vázy a sochy. V pozdní renesanci je bohatší ornamentika a jsou již vidět stopy baroka (HÁJEK, 2000).

4.2.4 Barokní a barokně klasicistní zahrada

O barokní zahradě můžeme říct, že je svérázným dílem evropského umění 17. a 18. století (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Oproti renesanční zahradě, jenž je skládána z jednotlivých pravidelných čtvercových a obdélníkových částí, barokní zahrada tyto části propojuje v jeden dynamický celek. Barokní zahradní umění i architektura spěje k neomezenosti a nekonečnosti prostředí, příkladem je velká vodní plocha a její zrcadlení (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Zrcadlová souměrnost na středovou osu neboli symetrie se používala při zakládání zahrad, v umění i architektuře. Mezi nejpopulárnější motivy patřila voluta čili svinutá ulita a mušle (CICHROVÁ, SLABOVÁ, 2008).

Jednotlivé součásti barokních sídel měly pevně danou polohu. Ve vstupní části se nacházel čestný dvůr, poté obytná stavba, kterou byl palác či zámek. Dále parterově rozvržené okrasné zahrady za obytnou částí, které navazují na bažantnici, oboru a štěpnice. Partery byly rozděleny do čtyř základních typů a rozvrženy na pohled shora

(PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). První parter de broderie kopíroval výšivku nízkými stálezelenými ploty a ve volném prostoru se používá barevný písek místo květin (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Další parter de compartiment se rozkládá podél hlavní osy a je rozdělený na dvě symetrické části. Také byl ohraničený zimostrázem, trávnikem a po obvodu vysázenými květinovými plochami. Parter fleuriste byl vymezený pro květiny a záhony zde byly také lemovány zimostrázem, cestičky byly pískové, nebo se nechaly zarůst trávou. Poslední parter a l'anglaise je ze všech nejobyčejnější. Sdružovaly se zde rozlehlé pískové a travnaté plochy s jednoduchým vzorem při jejich okrajích, které byly ve slunných měsících doplněny o rostliny umístěných do nádob. Baroko rozlišuje dva základní typy zahrad podle místa původu, kde v obou případech jde o zahrady formální. Jedná se o italský a francouzský typ, který je označován jako barokně klasicistní zahrada (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Italský typ barokní zahrady byl většinou budován na velice členitém a svažitém terénu (KALUSOK, 2004). Navazuje na manýristickou fázi formování a vyskytoval se hlavně v severní části Itálie, ze které se šířil do okolních zemí od konce 16. století. Jako základ zahrady je typické využít architektonická díla, která jsou dotvářena rostlinnou složkou (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Takto ztvárněná zahradní plocha byla vlastně pokračováním obytného prostoru pod širým nebem, kde se oblíbeným a moderním prvkem stal zahradní sál neboli sala terrena, který právě propojuje zámek se zahradou. Hlavní cesta směřující kolmo na střed zahradního průčelí představuje osu území, a z toho vyplývá veliké uplatnění osové symetrie (DAVID, SOUKUP, 2013). Výškové rozdíly terénu upravují soustavy schodišť, teras a vodních kaskád, kterými protéká voda z horských pramenů za pomoci kanálů, nádrží či akvaduktů a rozvod vody po zahradě byl řešen samospádem (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). V místech, kde byla rovina se zakládaly menší záhony obdélníkového či čtvercového tvaru. Ty vytvářely členitou mozaiku, která byla protkaná cestami. V Italských zahradách byla tedy velice důležitá stavební složka a mezi oblíbené patří umělé jeskyně neboli grotty, jízdárny, bazény, voliéry, sochy a další stavby, které byly určeny k potěšení (DAVID, SOUKUP, 2013).

Francouzský typ barokně klasicistní zahrady prezentuje rozsáhlou architektonickou skladbu, jenž má záměrně upravenou okolní krajinu a vytváří jeden utříděný celek (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Tento typ zahrady je ve srovnání

s italskou zahradou nápadně rozměrnější a je pouze na malém svahu. Francouzská zahrada byla typická členěním na ovály, elipsy a obdélníky s doplněním o složité křivky a vzory, například se jednalo o broderie ze stříhaných plotů, barevných písků či šterků. Při procházce zahradou byl návštěvník neustále překvapován novými komponenty, a to díky podélným a příčným osám, které byly často nasměrovány do volné krajiny a formovaly tak představu nekonečného prostoru. Osy byly také nasměrovány na jisté význačné body jako například sochy, vodní prvky, malé stavby (KALUSOK, 2004). Tento bod dále prezentoval mohutný strom, kapli či siluetu města a nazýval se „point de vue“. Zdi se nahrazovaly mřížemi a později skrytými vodními příkopy a kanály, kvůli spojení zahrady s okolní krajinou. Jako zakladatel francouzské barokně klasicistní zahrady je znám André Le Nôtre, k jehož nejvýznamnějším návrhům bezpochyby patří grandiózní komplex ve Versailles (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). V Česku nalezneme jednu z neznámějších francouzských zahrad v Dobříši (DAVID, SOUKUP, 2013).

4.2.5 Klasicistní zahrady a parky

Barokní tvorba se v 18. století stává chladnější a díky tomu se zrodily klasicistní zahrady (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999). Byly zakládány parky s hojným výskytem vodních ploch, skleníků, kolonád a altánů se sochami, ale také malé předměstské parky. Nadále se upravovala krajina v okolí zahrad, ale nově se upravovalo i okolní prostředí u továren. Přišel návrat k antickému stylu řeckých a římských zahrad, kdy se i v sochařském umění objevila snaha imitovat antiku. Dobovou myšlenku přirozenosti uskutečňovala jednoduchá nečleněná plocha, tedy jednoduchá kompozice a skromný, ušlechtilý detail (SYROVÝ, 1987).

Zahrady byly charakteristické rozmanitým osazením malých parterů, kde se pěstovaly většinou jednobarevné květiny nebo květiny v odstínech základní barvy, například růže, letničky či trvalky. Tyto malé jednobarevné partery byly orámovány úzkým lemem květin v jiné barvě, a také byly partery od trávníku odděleny malými litinovými ploty. Zimostrázové plůtky a stříhané figury se již v tomto období přestaly používat. Litinový materiál se těšil veliké oblibě v architektuře stavební i zahradní, kde se kromě litinových plotů objevovaly i koše a vázy na květiny (STEJSKALOVÁ, 2015). V místě, kde se nacházely zbořené hradby se nově vytvářely městské sady a aleje, ve kterých se budovaly pavilony, obelisky, kolonády, kašny a fontány. Koncem 18. století se v zahradách začínají objevovat romantické stavby s cizokrajnou inspirací

a uměle vybudované zříceniny, a díky tomu se pomalu ztrácí klasicismus a přichází na řadu romantismus (SYROVÝ, 1987).

4.2.6 Romantická zahrada

Začátkem 19. století přichází na řadu romantismus, který zastával tvůrčí svobodu (KALUSOK, 2004). Stal se novým hitem ve vývoji zahradní architektury, a to v podobě anglického krajinářského parku, který se v naší zemi rozšiřoval od konce 18. století a během 19. století postupně zahradní architekturu naprosto ovládl (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Ustupuje se od formality a přichází dychtivost po uvolnění, díky tomu tedy vznikají svobodně pojaté anglické zahrady a první krajinné parky. Doposud se pro všechno užíval pouze název zahrada, ale teď dostáváme volnou krajinu za hranicí zahrady neboli park. Krajinné parky jsou velice rozsáhlé a slučují velkolepé krajinné plochy pomocí dalekosáhlých průhledů (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ a kol., 1999).

Romantismus byl typický bohatostí, rozmanitostí prostředí a v jeho moci byla zejména úprava šlechtických sídel s rozlehlým okolím. Nakonec novým úpravám podlehla i zastavěná území. V našich podmínkách se v krajinářské tvorbě odrážely dvě vývojové vlny romantismu. První probíhala od konce 18. století do poloviny 19. století, kde se jednalo o raný německý romantismus a v nadcházející době přišla druhá vlna romantismu anglického (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Romantickou zahradu můžeme označit jako místo rozsáhlých travnatých ploch s půvabnými, elegantními rysy. Ploch pokrytých skupinami stromů, které navozují dojem romantické přírodní scény. Mezi těmito stromy se rozevíraly průhledy, které byly umístěné na důkladně vybraných místech a směřovaly na zajímavé body v krajině, jako jsou například chrámy, mosty, jezera či památníky (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Mnoho starších zahrad se v tomto období přetvářelo, demolovaly se jejich obvodové zdi a připojovaly se k nim nové pozemky, které měly vzhled anglického parku. Nastalo úplné odchýlení od formálního typu zahrad, jenž obsahoval nepřírozené složky. Zahrady jsou rozděleny na malé díly, které jsou doplněné historizující architekturou, například to jsou jeskyně, poustevny a ruiny. Romantismus je podnícen motivy ze středověku a také převzal motivy Dálného východu (KALUSOK, 2004).

Anglické parky z doby romantismu také obsahovaly prostory plné květin jednoho druhu neboli mračna. Jednalo se většinou o zdomácnělé květiny jako jsou sněženky, bledule, narcisy a prvosenky. S pomocí sběratelské aktivity se naše zahrady a parky rozrostly o mnoho cenných, cizokrajných rostlin, kterými jsou pěnišníky, kamélie, hortenzie, divizny, čínské astry, jiriny a chryzantémy. Díky tomu byly zakládány speciální sbírkové parky, které jsou známé pod názvem arboreta (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

4.2.7 Secesní zahrada

Na konci 19. století přichází na řadu secesní zahrady, které vychází z principu negace historismu (MAREČEK, 1992). Název secese pochází z Rakouska, a to podle vídeňské skupiny malířů a architektů, jenž byla vytvořena roku 1897 s názvem Die Sezession. Tento nový styl ovládl všechny oblasti umění, zejména architekturu (HOLLINGSWORTH, 1988). Typickými znaky jsou asymetrie, ornamenty, lineárnost a souvislá, většinou komplikovaně vedená křivka. Linie plyne svobodně, přirozeně a lehce se vlní (MAREČEK, 1992). Příznivcem secese a také utichajícího vlivu krajinářského parku byl František Thomayer (1856-1938). Jak pro jeho zahradní tvorbu, tak pro secesní směr bylo tedy charakteristické použití ornamentálních prvků ve formě stonků, květů či listů. Ornamentální prvky jsou ozdobou a současně symbolikou a důležitou funkcí. Secese se také projevuje plošností, sympatiemi k lomeným barvám a vkusným použitím různých materiálů (ŠUBR, 1999).

Skutečnou radost z pobytu v zahradě za slunného počasí nám dopřeje prakticky navržený zahradní nábytek. Je zapotřebí uvážit vhodné rozměry, aby nábytek zahradu nenarušoval, ale poskytoval opravdový komfort. Velice podstatný byl materiál a současně i jeho opracování a nátěr, který nábytek chránil proti škodlivým vlivům. Nábytek ale i jiné komponenty zahrady byly většinou ošetřeny bílým nátěrem, který se však kvůli nepraktičnosti občas nahrazoval jinými barvami (KUMPÁN, 1938). Bílá barva se často objevuje i u chodníku a pergol (MAREČEK, 1992). Použití řady barev se stalo cenným z důvodu charakterizování předmětu. Barevnost se však také sama šířila jako symbol, abstrakce a mezi oblíbené barvy patřila černá, bílá, zelená, modrá a žlutá (ŠUBR, 1999). Secese měla ráda všechno živé, přírodní i rostlinné. Zvířata v secesi symbolizují vášeň či zlé myšlenky a nejčastěji to byli ptáci. Konkrétně to byla labuť a páv, kteří představovali luxus, vznešenost, eleganci tvarů a také byli představiteli oblíbených barev. Symbol rostliny v první řadě představovala lilie, která

značila cudnost, čistotu a dámy jí nosily i ve společnosti. Poutala pozornost svým tvarem, barvou a také úzkým stvolem. Další rostliny byly oblíbené pro možnost jejich snadného rozmístění na plochu neboli pro kobercové záhony. Například to byly tulipány, kaly, máky, magnolie či lekníny (MRÁZ, MRÁZOVÁ-SCHUSTEROVÁ, 1971).

V secesních zahradách se vyskytují jak velké travnaté plochy, také i velké vodní plochy (MAREČEK, 1992). Bazén se nacházel ve středu kompozice zahrady a okolo něj se rozprostíraly květiny. V okolí bazénu nesměl chybět ani trávník, který byl mnohdy jen na malé ploše. Podle rozlohy zahrady se upravovala velikost bazénů. V menších zahradách byly většinou i menší bazény, které měly okrasnou funkci a byly vyrobeny z betonu. Velké zahrady však měly dostatečný prostor i pro větší plavecké bazény. Součástí bazénů byly výtvarné komponenty jako chrliče a plastiky. Ty jsou pro secesní zahrady přímo stvořené a velice dobře doplňují tajemnou atmosféru určitých zahrad. Umístění těchto komponentů bylo velmi důležité, protože nevhodné umístění by mohlo snížit hodnotu krásy uměleckého díla. Důležité bylo zejména vhodné pozadí, které mělo ladit s materiálem daného komponentu (KUMPÁN, 1938).

Také se používá tvarovaná vegetace, u které není možné určit jasné pravidlo použití a forma. U každého autora i zahradního objektu se totiž liší. Díky studiu se však přišlo na určité podobnosti a časté způsoby použití. Živé ploty byly v zahradách z praktického a estetického důvodu. Působily jako ochrana proti větru a clona nežádoucím pohledům, ale byly také ozdobou zahrady. V zahradách se vyskytovaly malé stříhané plůtky i vysoké tvarované stěny. Ty separovaly pravidelnou část zahrady od krajinářsky nepravidelně uspořádaných částí. Tvarované komponenty byly k vidění i jako solitéry a využívaly se ke zviditelnění rohových míst v trávniku, středů a také vstupů. Pro tvarování těchto komponentů byly vhodné opadavé i stálezelené dřeviny. Zajímavým druhem tvarované vegetace jsou girlandy a festony, které se přivazovaly mezi jednotlivými kmeny stromů ve stromořadí vždy v obloucích. Různé druhy popínavých rostlin sloužily k jejich osazování (KUMPÁN, 1920). Secesní styl zahrad se neudržel příliš dlouho, a díky tomu se stylových secesních zahrad mnoho nezachovalo (MAREČEK, 1992).

4.2.8 Kubistická zahrada

Kubismus je charakteristický rozkládáním předmětů na prosté geometrické tvary a jejich opětovným zkomponováním (STAŇKOVÁ, 1979). Příznivci zahradního

umění již od přelomu 19. a 20. století projevovali snahu zbavit zahradní tvorbu pozůstatků z 19. století. V předchozí době aristokratické se zahrady vyznačovaly přepychem a bohatstvím dvorského života, ale začínající doba demokratická s sebou přinesla naprosto jiné nároky (WAGNER, 1989). Zahrada je pokračováním obydlí do otevřené přírody, je povinná dodržovat architektonická pravidla a musí vedle domu vytvářet nezávislý celek. Jen co se tento nový názor rozšířil, přišla první světová válka, která ovlivnila zvýšení ceny pozemků a díky tomu i velikost kubistických zahrad. V meziválečném období byly tedy zakládány velice malé zahrady a za důležité se pokládalo hlavně šetrné zakládání zahrad. Kubistická zahradní architektura se vyskytovala především u vil a rodinných domů (PETRŮ, 1999). Vznikaly tedy zejména rodinné zahrady, kde kubismus ovlivnil celkové uspořádání, záhony, pergoly i ploty. Zastříhávané dřeviny se vedle sebe vysazovaly v pravidelných vzdálenostech. Půdorys zahrady je členěn na trojúhelníkové a lichoběžníkové části za pomoci živého plotu. Tyto jednotlivé části obsahují zeleninovou zahrádku, květinový záhon nebo trávník (STAŇKOVÁ, 1979).

4.2.9 Funkcionalistická a moderní zahrada

Funkcionalismus se prosazoval v meziválečném období, tedy v letech 1918-1939. Ve 40. letech 20. století u nás nastaly politické události, které zasáhly vývoj architektury, umění, a dokonce i společenské chápání. Nový architektonický sloh způsobil, že se nesmyslně komplikovaná honosnost změnila v geometrickou čistotu tvarů. Toto objasnil švýcarský architekt Le Corbusier (1887–1965) (HÁJEK, 2000). Funkcionalistická zahrada byla přirozeně propojena s domem nebo vilou a společně tak vytvářely jeden celek. Propojena byla za pomoci velkých oken, terasy či zimní zahrady domu, vily. Charakteristickými znaky funkcionalistické zahrady jsou travnaté plochy, květinové záhony jednoduchých tvarů, stříhané živé ploty a popínavá zeleň umístěná na fasádách. Díky plochým konstrukcím střech se budovaly i střešní zahrady (MACL, 1999).

Zahradní prostředí bylo vnímáno jako okolí přírodní, prostý a zároveň vytvářející pozadí domu. Bylo tomu tak hlavně z důvodu funkčního přístupu funkcionalismu. Příroda je stále základem pro vnímání individuálních subjektů. Vnější nezměnná příroda se pokládala za místo, na kterém je každý schopen nalézt své já. Myšlenka místnosti v zeleni byla spojena s ideou architektury, města i domu. Obyvatelnost byla základním nárokem na zahradní přírodní prostor. Funkcionalismus

spolu s modernismem zapříčinil umístění samotného domu do okolí, tedy zahrada byla okolím pro čistou architekturu, ke které se nejvíce hodila přirozená krajina. Využívaly se pohledy za zdi zahrady a zásady tvorby byly ovlivněny funkcí stavby, která měla být patrná z konstrukce a materiálu (HÁJEK, 2000).

Po ukončení 2. světové války přišel rozkvět i velice zničených měst. Začínala se budovat nová obytná sídliště a současně i zahrady a městská zeleň (MACL, 1999). Následné přistoupení ke komunistickému režimu roku 1948 způsobilo ekonomický krach. To dále také přineslo ohromnou emigrační vlnu obyvatelstva a podstatně ovlivnilo vývoj architektury a umění (HÁJEK, 2000). Koncem 50. let 20. století se Česko na dlouhou dobu proměnilo v zahrádkářskou kolonii. Zřizovaly se osady spojené s architekturou malých a osobitých zahradních staveb, které se nacházely u městských sídlišť a venkovských domů. Zeleň se na sídlištích od 50. let tvarovala naprosto neuspořádaně, neplánovaně a bez vědomostí o dřevinách. V 70. letech se stává populární přírodní zahrada s ekologickým přístupem (MACL, 1999).

Pro náš stát je velice důležitý revoluční rok 1989, který v oblasti umění znamenal konec pro směry minulosti a přivítal nové současné trendy (HÁJEK, 2000). Na přelomu 20. a 21. století se začíná projevovat pestrá rozmanitost zahrady. Soukromé zahrady jsou zakládány podle toho, co si majitel přeje, a to za pomoci odborných firem nebo samotným majitelem. Mohou být formální i přírodní, o různé velikosti, soukromé nebo přístupné veřejnosti. Do soukromých zahrad se umisťují umělecká díla, moderní materiály a také technologie, kterými jsou například optická vlákna a LED osvětlení. Jsou k vidění i střešní zahrady a zeleň umístěná na fasádách. V současné době se většinou zakládají zahrady s užitkovou funkcí nebo se zahrady rozdělují na části, které mají různé funkce. Je to například funkce užitková, okrasná a volnočasová, ve které se často vyskytuje bazén (KALUSOK, 2004).

4.3 Státní správa historických parků a zámeckých zahrad v ČR

„Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu.“ (Zákon č. 20/1987 Sb.)

Památková péče je odborná disciplína s dlouhou tradicí. Na území České republiky trvá již od roku 1850, díky založení Centrální komise pro ochranu památek

ve Vídni. Jiné země se také starají o své kulturní dědictví a teorie české památkové péče se opírá právě o mnoho mezinárodně přijatých dokumentů. V případě péče o vegetační složku památek zahradního umění je nezbytné vycházet ze základních mezinárodních dokumentů pro nakládání s památkami. K těmto dokumentům se Česká republika svými podpisy připojila. Je to hlavně Benátská Charta o zachování a restaurování památek a sídel z roku 1964 a Florentská charta o ochraně historických zahrad z roku 1981 (www.ftp.npu.cz).

Snaha reagovat na vzniklé problémy s dřívější právní úpravou byla dokončena vydáním zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Ten nabyl účinnosti 1. ledna roku 1988 a způsobil podstatné změny právní ochrany kulturních památek. Přesněji odstranil zapisování památek do státních seznamů pouze na základě výběru. Přestože je zákon již od roku 1989 jako celek napadán s odůvodněním, že není vhodný pro upravené politické poměry, zůstává dodnes základní právní normou upravující památkovou péči v České republice (VARHANÍK, MALÝ, 2011). Zákon rozlišuje ochranu objektů to je kulturní památka a národní kulturní památka. Dále také ochranu území, kterým je památková rezervace a památková zóna (www.ftp.npu.cz).

Podle výše zmíněného zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči jsou výkonem památkové péče pověřeny tzv. orgány státní památkové péče, kterými jsou Ministerstvo kultury ČR, krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Dále má na výkonu památkové péče podíl Národní památkový ústav, jenž velice významně ovlivňuje výkon památkové péče. Bez tohoto ústavu by výkon památkové péče výše zmíněných orgánů nebyl možný, a to z důvodu stávající právní úpravy (PLOTOVÁ, 2005).

Národní památkový ústav je odbornou a výzkumnou organizací státní památkové péče s celostátní působností, která je řízena ministerstvem kultury. Ústav se dělí na několik řídicích celků. Generální ředitelství v Praze řídí celkovou činnost ústavu a také zajišťuje úkoly státní památkové péče. Dále Územní památkové správy, které sídlí v Praze, Kroměříži, Českých Budějovicích a Sychrově zajišťují správu a celkový odborný servis pro státní památky ve správě Národního památkového ústavu. Posledními jsou územní odborná pracoviště, která zajišťují v jednotlivých krajích úkoly státní památkové péče a také umožňují odbornou pomoc vlastníkům či správcům památek.

Pro zachování památek jsou nejdůležitější vlastníci, kteří mají také největší odpovědnost a mohou jimi být soukromé osoby, stát nebo církve. Při rozhodování o budoucnosti památky záleží zejména na vlastnících, ale také na investorech a stavařích. Do staveb či pozemků investují s určitým záměrem. Památková péče jim může v mnohém pomoci, také může něco usměrnit a v krajním případě může i něčemu zabránit, ale nemůže nahradit funkci vlastníka (www.ftp.npu.cz).

5. Soupis nejvýznamnějších historických parků a zahrad a jejich mapový zákres

V této kapitole naleznete soupis nejvýznamnějších historických parků a zahrad České republiky. Všechny parky a zahrady jsou zapsané v tabulkách a zaneseny do mapy České republiky.

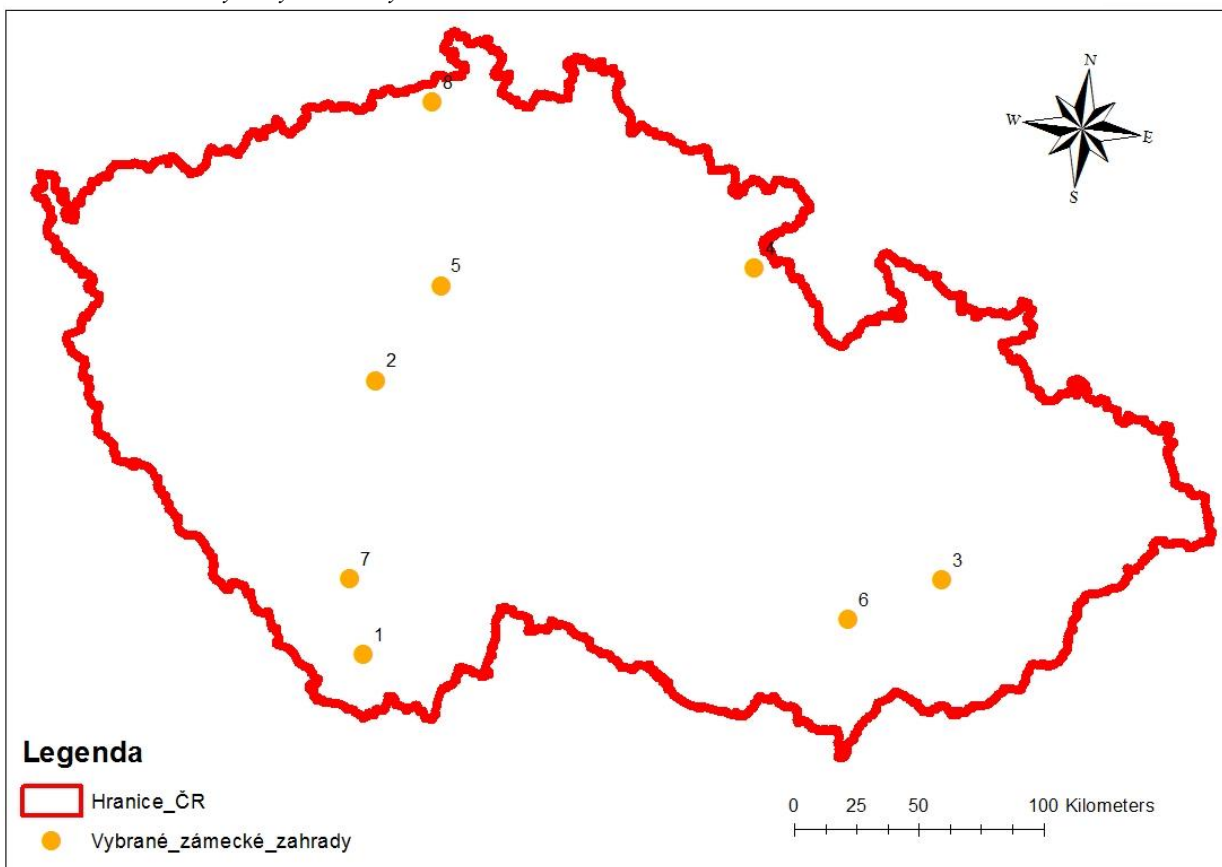
5.1 Zámecké zahrady

Tabulka 1: Soupis vybraných zámeckých zahrad.

Označení	Název	Rozloha [ha]	Poloha
1	Zámecká zahrada Český Krumlov	11	západní okraj Českého Krumlova
2	Zámecká zahrada Dobříš	2	18 km od Příbrami
3	Květná zahrada Kroměříž	16	35 km od Zlína
4	Zámecká zahrada Nové Město nad Metují	0,5	33 km od Hradce Králové
5	Trojská zámecká zahrada	3,35	Praha, městská čtvrť Troja
6	Zámecká zahrada Bučovice	1,7	31 km od Brna
7	Zahrada letohrádku Kratochvíle	5,4	2 km od Netolic
8	Růžová zahrada Děčín	0,5	25 km od Ústí nad Labem

Zdroj: vlastní

Obrázek 1: Umístění vybraných zámeckých zahrad v rámci ČR.

Zdroj: vlastní

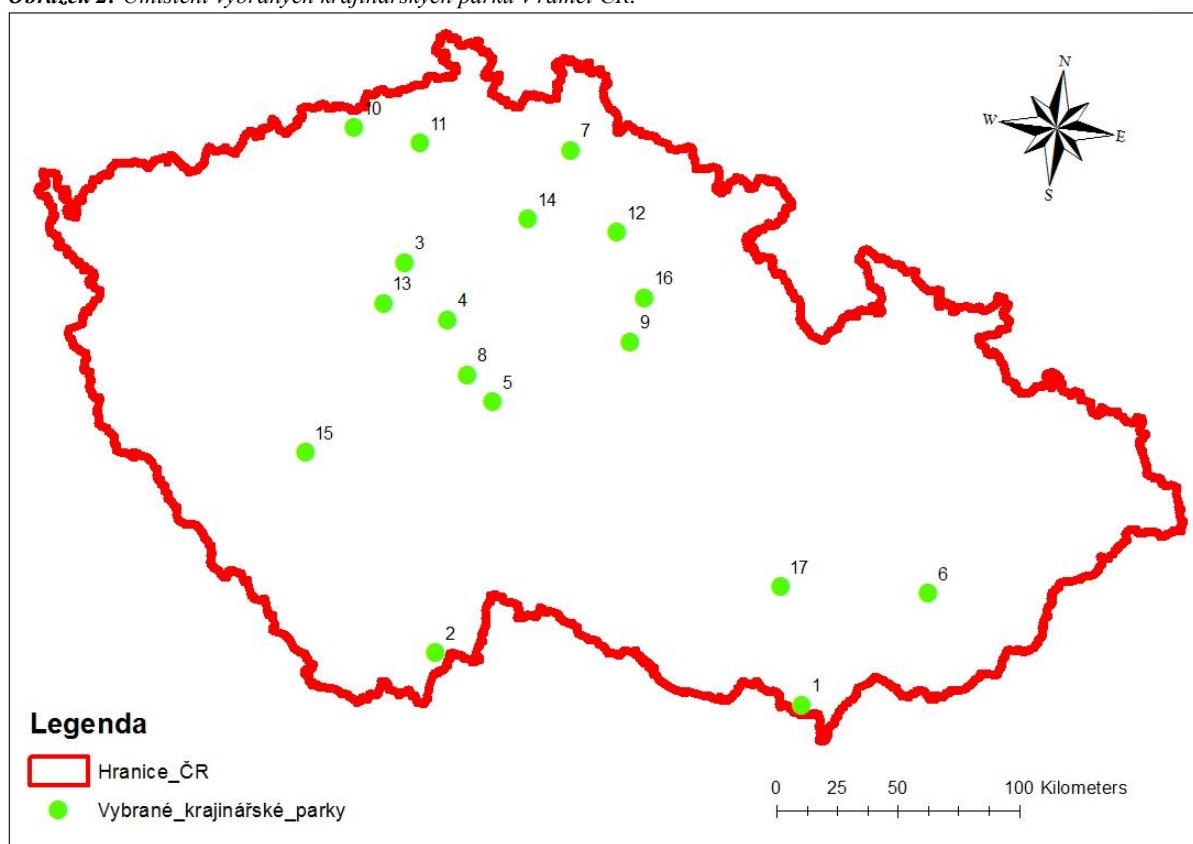
5.2 Krajinářské parky

Tabulka 2: Soupis vybraných krajinářských parků.

Označení	Název	Rozloha [ha]	Poloha
1	Lednicko-valtický areál	28 300	leží v okrese Břeclav
2	Terčino údolí	138	1 km od Nových Hradů
3	Zámecký park Veltrusy	2 500	7 km od Kralup nad Vltavou
4	Zámecký park Pruhonice	250	20 km od centra Prahy
5	Zámecký park Vlašim	75	20 km od Benešova
6	Podzámecká zahrada v Kroměříži	64	36 km od Zlína
7	Zámecký park Sychrov	26	6 km od Trutnova
8	Zámecký park Konopiště	340	4 km od Benešova
9	Zámecký park Žleby	24	10 km od Čáslavi
10	Zámecký park Teplice	22	22 km od Ústí nad Labem
11	Zámecký park Ploskovice	8	7 km od Litoměřic
12	Zámecký park Skřivany	12	35 km od Hradce Králové
13	Zámecký park Lány	110	40 km od centra Prahy
14	Zámecký park Loučeň	23	12 km od Nymburku
15	Zámecký park Blatná	42	27 km od Písku
16	Park Mošnice	64	30 km od Pardubic
17	Park Lužánky	22	Brno, městská čtvrť Černá Pole

Zdroj: vlastní

Obrázek 2: Umístění vybraných krajinářských parků v rámci ČR.

Zdroj: vlastní

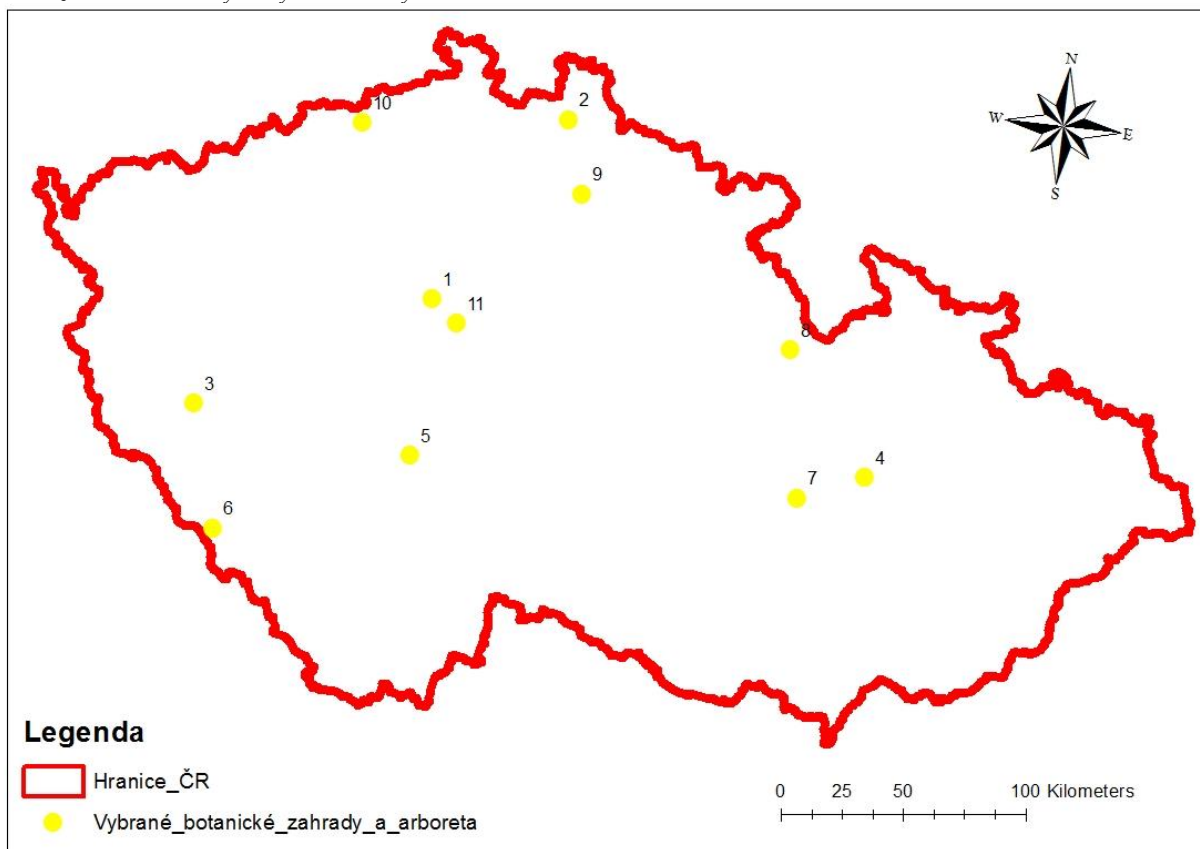
5.3 Botanické zahrady a arboreta

Tabulka 3: Soupis vybraných botanických zahrad a arboret.

Označení	Název	Rozloha [ha]	Poloha
1	Botanická zahrada UK v Praze	3,53	Praha, městská čtvrť Nové město
2	Botanická zahrada Liberec	2	Liberec, městská čtvrť Staré Město
3	Arboretum Americká zahrada	1,68	17 km od Klatov
4	Arboretum Bílá Lhota	2,5	26 km od Olomouce
5	Botanická zahrada Tábor	4,56	leží v centru Tábora
6	Horská botanická zahrada	1,5	20 km od Železné Rudy
7	Arboretum Borotín	4,5	27 km od Moravské Třebové
8	Arboretum Žampach	4	22 km od České Třebové
9	Arboretum Bukovina	2,73	21 km od Jičína
10	Botanická zahrada Teplice	3	Teplice, městská čtvrť Šanov
11	Botanická zahrada Chotobuz	3,5	20 km od centra Prahy

Zdroj: vlastní

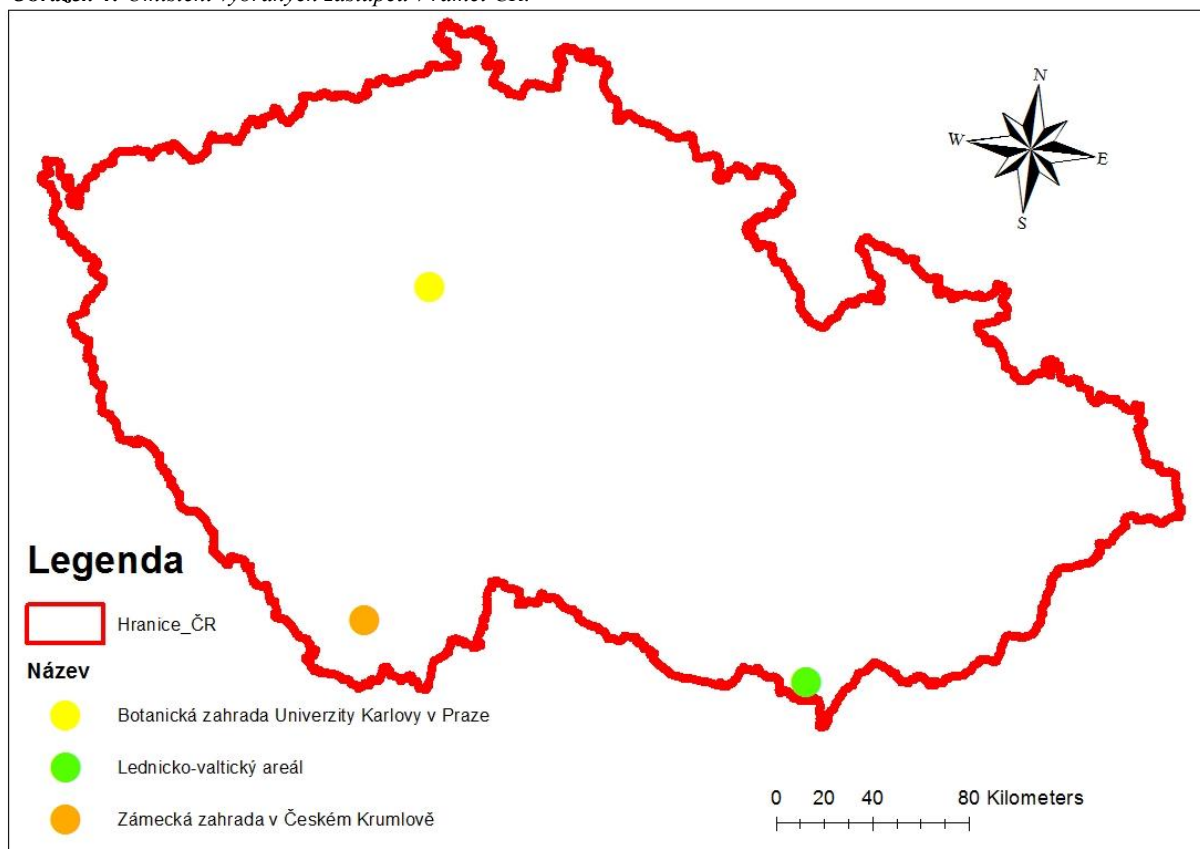
Obrázek 3: Umístění vybraných botanických zahrad a arboret v rámci ČR.

Zdroj: vlastní

6. Popis vybraných historických parků a zahrad, jejich historie a současná podoba

Obrázek 4: Umístění vybraných zástupců v rámci ČR.

Zdroj: vlastní

6.1 Zámecká zahrada v Českém Krumlově

6.1.1 Popis Zahrady

Zámecká zahrada leží na západní straně historického centra města vysoko nad údolím Vltavy. Rozkládá se na svažitém pozemku, který má protáhlý obdélníkový tvar o rozměrech 150 x 750 metrů. Ze severozápadu se na zahradu napojuje kopec Ptačí hrádek a na jihovýchodě je zahrada ohraničena ulicí K Zámecké zahradě. Zahrada má rozlohu téměř 11 ha a její hloubková osa je orientována ve směru severovýchod-jihozápad. Terén stoupá od nejnižšího místa zahrady s nadmořskou výškou 492 m jihozápadním směrem přes čtyři terasy. Nejvyšší místo, s nadmořskou výškou 552 m, se tedy nachází na konci Horní zahrady. Celý pozemek zámecké zahrady je ohrazen zdí. Dnešní podoba zahrady pochází z let 1967-1982 kdy proběhla úprava dle projektu Ivo Hofmanna, která nebyla kompletně dokončena.

Od roku 1958 je před letohrádkem Bellarie umístěno tzv. otáčivé hlediště, jehož současná podoba pochází z let 1989-1992. Toto hlediště je v letních měsících využíváno k exteriérovým divadelním představením. Areál zámecké zahrady patří státu a je kromě letohrádku veřejně přístupný. Významné vzrostlé stromy, které se nacházejí na celém území zahrady, jsou od roku 1990 soustavně konzervovány (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Zámecká zahrada se skládá ze čtyř teras, kterými jsou:

- ❖ Štěpnice (Královská zahrada): Zahrada, která byla vyhrazena pouze pro zámeckou vrchnost.
- ❖ Letní jízdárna: Obdélníkový prostor, který byl v minulosti využíván pro cvičení jízdy na koni.
- ❖ Dolní parter: Rozsáhlá zhruba čtvercová plocha s rokokovou kaskádovou fontánou.
- ❖ Horní zahrada: Zhruba 500 metrů dlouhá a 150 metrů široká obdélníková plocha. Nachází se zde letohrádek Bellarie, otáčivé hlediště, Hudební pavilon a také zámecký rybník (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Obrázek 5: Terasa Letní jízdárny.

Zdroj: vlastní

6.1.2 Historie zámecké zahrady

Zahrada rozprostírající se na podlouhlém skalistém ostrohu prodělala již od středověku složitý vývoj (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). V době Viléma a Petra Voka se v pozadí zámku založila obora, na které pracoval Antonio Erizer Vlach v letech 1550–1575. Pro rozvoj zámecké zahrady je založení obory významným

momentem. Na pozemku se nejprve vysazovaly rostliny užitkové a také okrasné. Následná přestavba přišla až v období Eggenbergů (OTRUBA, 2007).

Založení zámecké zahrady tedy proběhlo v 16. století za vlády knížete Jana Kristiána I. z Eggenberku, který se v roce 1666 po sňatku s Marií Arnoštkou ze Schwarzenberku rozhodl uskutečnit velkou přestavbu starého rožmberského zámku a zároveň založit dvorní zahradu. Tato přestavba měla ze starého zámku vytvořit komfortní šlechtické sídlo, které by odpovídalo dané době. Od krumlovských měšťanů neboli poddaných bylo zapotřebí odkoupit určitý kus pozemků. Zahrada byla zakládána celých šest let a vše probíhalo pod dohledem dvorního stavitele Jakuba de Maggi. Značně svažité terén se rozdělil na čtyři terasy. Dále byl vybudován zámecký rybník, lesíky, lipová (*Tilia*) stromořadí a také se vytvořily živé ploty z habrů (*Carpinus*). Střed zahrady protínala hlavní kompoziční osa a rozdělovala tak zahradu na dva symetrické díly. Letohrádek Bellarie leží ve středu zahrady mimo hlavní kompoziční osu, která se díky tomu kříží s osou letohrádku. Toto křížení, se zachováním volného okolního prostoru, umožňovalo nerušené vnímání osově vázanosti kompozice. Letohrádek měl také úlohu vyhlídky, neboť bylo důležité spatřit zahradu z výšky. Díky malé šířce zahrady bylo možné zdokonalovat kompozici zejména v podélné ose. Hlavní skladební jednotkou půdorysu byl čtverec o straně dlouhé 36 vídeňských sáhů, kde 1 sáh se rovná 1,896 metrů. Vytvářela se tedy čtvercová pole, která byla umístěná v symetrii podél hlavní osy a ve dvou řadách. Tato pole se dále členila na osm menších, podél kterých byl vyhrazen prostor pro stříhané stěny a ohradní zdi.

Obrázek 6: Terasa Dolního parteru.

Zdroj: vlastní

Adam František ze Schwarzenbergu dostal krumlovské panství v 18. století po smrti Jana Kristiána I. z Eggenbergu. V krumlovském archivu se nachází popis projektu zahrady z roku 1720, který se bohužel nezachoval. Na tomto projektu se podle popisu nachází dezén neboli vzor parterových ploch a mechanismus pro novou fontánu, která byla umístěná ve středu dnešního Dolního parteru. Následně byl v roce 1729 vytvořen a uskutečněn projekt vodního stroje, díky kterému se mohli budovat nové fontány. Ten do zámecké zahrady dopravoval vodu z nedaleké říčky Polečnice. Vodní stroj se roku 1827 rozbil a již se ho nepodařilo opravit (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). V zahradě se také nacházel altán, houpačka, kuželník, a dokonce i bouda pro labutě. U rybníka s ostrůvkem a vodotryskem se v roce 1741 vytvořily dva boskety. Jeden byl pokrytý květinovými záhony a na druhém byl umístěn rybníček se pstruhy. Broderiový parter byl vytvořen před Bellarií a postranní cesty byly lemované habrovými (*Carpinus*) řadami, které byly vysoké 7,6 metrů. Prostor Dolního parteru byl členěn na čtyři čtverce. Každý čtverec obsahoval bazén s vodotryskem a uprostřed všeho vynikal osmihranný bazén.

Obrázek 7: Pohled na Dolní parter z Horní zahrady.

Zdroj: vlastní

Vídeňský palác Belveder je hlavní inspirací pro úpravy zahrady v 18. století. Architekt Andrea Altomonte v roce 1749 vytvořil návrh kaskádové fontány, jejíž součástí byly i sochy říčních božstev. Fontána byla umístěna na hranici mezi Dolním parterem a Horní zahradou. Po jejím dohotovení v roce 1764 následovala úprava celé zahrady. Bylo vytvořeno bludiště, které leželo mezi lesíkem a Bellarií. Ve středu bludiště byl postaven pavilón se zdobeným stropem. Pokrývaly ho alegorické malby s tématem čtyř ročních období. V letohrádku byl instalován výtah, který se používal k přesunu jídla, což zajistilo soukromí pro stolující a méně práce služebnictvu. Tento

výtah je v současné době stále funkční (OTRUBA, 2007). Koncem 18. století se panstvo už natolik nezajímalo o využití zahrady nebo přímo celého areálu. Původně barokní zahradu čas přetvářel v krajinářském stylu, který zahradu přeměnil v romantickou. Ta zahrnovala i dendrologicky hodnotné kusy dřevin. Podle dochovaných materiálů se po obou okrajích hlavní cesty vysazovaly moderní květinové ornamenty. Jako obvykle se nejobtížnější výsadba nacházela u kaskádové fontány a také v parteru před Bellarií.

Roku 1940 zahrada přešla do vlastnictví státu, a to ukončilo její intenzivní údržbu. V poválečném období zahrada velice strádala, a to hlavně z důvodu nouze o pracovní sílu. Kompletní obnovení zahrady na základě projektu Ivo Hofmana proběhlo v letech 1967-1982 a řídilo se vrcholnou fází zahrady. Díky této obnově dostala zahrada dnešní podobu (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004).

Obrázek 8: Kaskádová fontána.

Zdroj: vlastní

6.1.3 Hrad a zámek

Již ve 13. století se nad řekou Vltavou na vysoké skále hrad pyšnil svou krásou. První zmínka o gotickém hradu náleží rok 1233. Byl založen pány z Krumlova, mocným českým rodem Vítkovců neboli pánů z Růže. V této době hrad nebyl příliš velký, ale jeho součástí byla jedna věž, která je dnes významnou renesanční stavbou a pýchou Českého Krumlova. Postupem času narůstala jeho velikost i významnost (OTRUBA, 2007). Nachází se na vysokém ostrohu, který izoluje Vltavu od Chvalšinského potoka. Areál zámku a hradu je ve střední Evropě jeden z nejhezčích a nejrozsáhlejších. U nás je největším areálem Pražský hrad a hned za ním je hrad a zámek Český Krumlov. Po vymření rodu Vítkovců v roce 1302 se stal majitelem rod Rožmberků, který vládl 300 let a měl velice dobrý vliv na vývoj hradu a města

(DAVID, SOUKUP, 2009). V dobách Viléma a Petra Voka se pod vedením italského architekta a stavitele Baldassara Maggiho hrad změnil v renesanční zámek (OTRUBA, 2007).

Areál hradu a zámku představuje asi 40 budov a palácových staveb, ve kterých se nachází asi 300 pokojů a sálů. Také se zde rozprostírá celkem pět nádvoří. Vybudování celého areálu zabralo přibližně šest století a jeho vzhled ovlivnily zejména požadavky na reprezentaci, bezpečnost, komfort a také samozřejmě střídající se móda. Areál hradu a zámku v Českém Krumlově se nachází v seznamu památek UNESCO (DAVID, SOUKUP, 2007).

6.1.4 Letohrádek Bellarie

Letohrádek Bellarie se nachází na Horní zahradě a její ozdobou je podle nejstarší zmínky již od března roku 1708. Na základě projektu Andrease Altomonta byla v letech 1755-1757 provedena přestavba v rokokovém stylu. Letohrádek měl nejprve pouze jedno zděné patro, ke kterému se přistavělo druhé ze dřeva. Do tohoto patra vedou šnekovité schody, které jsou i nápadnou složkou fasády. Letohrádek byl dříve využíván jako vyhlídka pro shlédnutí celé zahrady. Střecha dvoupatrové stavby má konstrukci mansardové střechy a je pokrytá šindelem, kterého bylo potřeba 8 000 kusů. Na střeše jsou také umístěné měděné vázy jako dekorace a vikýře s oválnými okny. Dolní terasa je přístupná po dvou kočárových rampách a horní terase zajišťují přístup dvě dvouramenná schodiště. Místnosti jsou pokryté iluzivními malbami, které vytvořil malíř pozdního baroka a rokoka František Jakub Prokyš. Na přání Josefa Adama ze Schwarzenberku svými malbami dekoroval nespočet dalších prostorů.

Obrázek 9: Letohrádek Bellarie.

Zdroj: vlastní

Není tomu tak dlouho co proběhla oprava střechy a fasády. Ta byla opravena v barvách rokoka a z těchto barev je dominantní holubičí šed'. Určitou část podzemních prostorů zabírá Jihočeské divadlo pro šatny herců. Ve většině zbylé části se nachází barokní kuchyně neboli místnost s mechanismem kouzelného stolu (DAVID a kol., 2006). Tento stůl je součástí výtahu, který se využíval k přesunu jídla, což dříve dopřálo stolujícím soukromí. V současné době je výtah stále funkční (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). Poslední část podzemních prostorů vyplňuje umělá jeskyně neboli grotta, která má své stěny skryté pod štukovou výzdobou Matthiase Andrého. Štuková výzdoba obsahuje úlomky zrcátek, sklíček a také nespočet lastur škeblí a perlorodek říčních. Celá zámecká zahrada je návštěvníkům přístupná až na letohrádek, který je pro veřejnost zcela uzavřen (DAVID a kol., 2006).

6.1.5 Otáčivé hlediště

Otáčivé hlediště se nachází ve středu zámecké zahrady v parteru před letohrádkem Bellarie. Toto hlediště je v letních měsících využíváno k exteriérovým divadelním představením. Účinkují zde soubory Jihočeského divadla. Otáčivé hlediště je v zahradě umístěno již od roku 1958 a svou dnešní podobu získalo v letech 1989-1992 (PAVLÁTOVÁ, EHRLICH, 2004). V poválečném období právě roku 1958 přišel scénograf Joan Brehms s myšlenkou naprosto nového otáčivého hlediště. Jeho myšlenka se zrealizovala 9. června roku 1958 s uvedením Weisenbornovy hry Lofter aneb Ztracená tvář. V této době bylo otáčivé hlediště řešené jednoduše. Hnací stroj byl lidská síla a v hledišti se nacházelo 60 míst (KAZILOVÁ, 1990). Z důvodu obrovského úspěchu se v následujícím roce hlediště rozrostlo o 340 míst a pro jeho pohon bylo zapotřebí 40 osob. Díky přestavbě z let 1989 až 1993 se dnes v hledišti nachází 658 míst a místo osob ho pohání čtyři elektromotory. Majitelem otáčivého hlediště je město České Budějovice, ale provoz však řídí Jihočeské divadlo, které zde hraje i Mozarta a Shakespeare (DAVID a kol., 2006).

6.1.6 Hudební pavilon

Malá stavba se šindelovou mansardovou střechou leží v blízkosti letohrádku Bellarie a jeho okolí zdobí staleté duby. Vybudován byl v roce 1752 s funkcí vyhlídkového altánu. Okolo něj se rozprostíralo pravoúhlé bludiště, které se nacházelo mezi lesíkem a letohrádkem. Bludiště bylo vytvořené z habrů, avšak v zahradě vydrželo „pouze“ sto let. Strop pavilonu byl zdobený výmalbou od malířů pozdního baroka a rokoka Františka Jakuba Prokyše (DAVID a kol., 2006). Výmalba byla

uskutečněna roku 1752 a představovala alegorické malby s námětem čtyř ročních období (OTRUBA, 2007).

Obrázek 10: Hudební pavilon.

Zdroj: vlastní

6.2 Lednicko-valtický areál

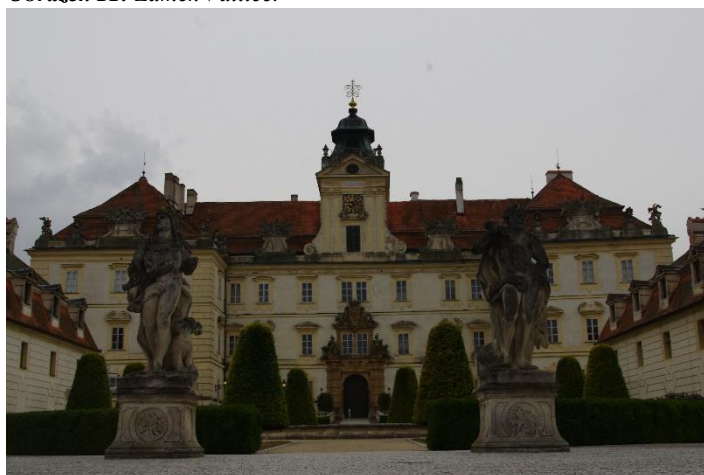
6.2.1 Popis areálu

Lednicko-valtický areál představuje velice rozsáhlé území volné přírody. Nachází se zde lesní i vodní plochy a mnoho hodnotných architektonických staveb. Areál má dvě hlavní centra, kterými jsou Valtice a Lednice. Tyto centra a jejich okolí ukazují moc, slávu a talent knížecí rodiny Liechtensteinů, nejstaršího a nejvýznamnějšího rodu. Na Moravě tento rod vládl bezmála sedm století a zanechal po sobě mnoho významných stop (KOSTKA, 2008). V okolí jejich nejvýznamnějších venkovských rezidencí, tedy v okolí Valtice a lednice, se od 17.-19. století formoval krajinný celek neboli již zmíněný Lednicko-valtický areál. Objevují se zde elegantní slohy z přelomu 18. a 19. století, díky kterým je areál jedním z vrcholů neoklasicismu habsburských zemí (KONEČNÝ, 2005).

Tento naprosto jedinečný mikroregion Evropy je společným výtvozem člověka a přírody. Slučuje se v něm bohatá historie, krása přírody a architektura. Z toho důvodu mu zaslouženě patří označení zahrada Evropy (KOSTKA, 2008). V České republice je jako jediný představitel kulturních krajín zapsán na Seznam světového dědictví UNESCO. Zapsán byl 7. prosince roku 1996 v mexické Meridě. Tomu předcházelo prohlášení za krajinnou památkovou zónu v roce 1992 (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Areál je díky své rozloze o 283 km² největší člověkem vytvořený krajinný celek v Evropě. Celý Lednicko-valtický areál byl upraven v anglickém stylu a je součástí biosférické rezervace Dolní Morava od roku 2003. Areál má nepravidelný tvar, který je formován deseti obcemi Břeclavského okresu. Jeho severní a východní hranicí je řeka Dyje. Státní hranice s Rakouskem leží na jihu areálu a na západní straně se nachází Chráněná krajinná oblast Pálava. Nejvyšší bod najdeme na Reistně v nadmořské výšce 291 m, kde stojí i známá stavba Kolonáda. Úsek rozkládající se mezi Lednicí a Bulhary představuje nejnižší bod o nadmořské výšce 165 m (České dědictví UNESCO, 2010). Díky staletím usilovné činnosti se krajina Lednicko-valtického areálu stala ukázkou rakouského neoklasicismu a jednou z perel evropské zahradní architektury. Také o ní můžeme mluvit jako o důležité urbanizované a přírodní lokalitě, na které se nachází nevídané množství chráněných druhů z fauny i flóry (KONEČNÝ, 2005).

Obrázek 11: Zámek Valtice.

Zdroj: vlastní

6.2.2 Historie areálu

Od začátku 6. století zde vládly slovanské kmeny, které zde také založily první státní útvary. Jedná se o Sámovu říši a nadcházející velkomoravský stát. Území Lednicko-valtického areálu bylo tedy v polovině 11. století součástí dvou státních útvarů. Hranice těchto útvarů rozdělovala území areálu na dvě poloviny. Liechtensteinové jako první vlastnili Mikulovské panství a následně ve 14. století i panství Lednické a Valtické (ZATLOUKAL a kol., 2013).

První zmínka o základu dnešního parku pochází z druhé poloviny 16. století. Tako zmínka je uvedena ve výčtu majetku Hartmanna z Liechtensteinu. (KONEČNÝ, 2005). Důležitou osobou byl Karel I. (1569-1627), který rozhodl o změně valtického

hradu v rezidenci vládnoucího knížete a lednického zámku v letní rezidenci. Poté se pustil do přetvoření Valtické rezidence v zámek. Na to navázal i jeho syn Karel Eusebius (1611-1684) a díky tomu se Valtická rezidence změnila v důležité kulturní centrum. Karel Eusebius také pracoval na majetkovém scelení Lednicko-valtického areálu a dohotovil ho. V době jeho vlády se utváří lednický areál s letohrádkem, zahradou a oranžérii. Utváří se podle francouzských a italských vzorů (ZATLOUKAL a kol., 2013). Právě po jeho nástupu, okolo roku 1630, byla Lednici přiřknuta funkce pohodlného letního sídla a před Lednickým zámekem se začala vytvářet zahrada. Ta se budovala podle známé florentské zahrady Boboli na několika terasách, které byly lemované otevřenými letohrádky (KONEČNÝ, 2005). Také Jan Adam I. Ondřej (1657/1684-1712) měl vysoké finanční náklady na stavební provoz a na pořízení uměleckých děl. Ve Valticích i Lednici pracovali významní barokní architekti, jako například Johann Bernard Fischer z Erlachu (1656-1723) a Domenico Egidio Rossi (1659-1715). Na obtížnou rekonstrukci valtického zámku dohlížel i kníže Josef Václav (1696/1748-1772), který ji také dokončil. Roku 1719 se nové knížectví liechtensteinské stalo 343. nezávislým státem v rámci Svaté říše římské. To dovršilo vzestup rodu Liechtensteinů.

Obrázek 12: Zámek Lednice.

Zdroj: vlastní

V 18. století neboli ve století parkománie do celé Evropy pronikal zahradní typ napodobující volnou krajinu, který se šířil z Anglie (ZATLOUKAL a kol., 2013). Roku 1799 poprosil Kníže Alois I. (1759/1781-1805) svého zahradníka Josefa Liefku, aby odcestoval do německého Wörlitz, kde měl navštívit známý anglický park a získat vzácné cizokrajné dřeviny. Anglický park měl vliv na úpravu okolní krajiny Lednice a zejména na kompozici nových dřevin (KONEČNÝ, 2005). Kníže se rozhodl pro

úpravu zámecké zahrady s pomocí architekta Josefa Hardtmutha (1758-1816) a císařského architekta Isidora Canevaleho (1730-1786), kteří zahradu a oboru Hvězda změnili v anglo-čínském duchu. Park se rozrostl i na pravý břeh Dyje, který dříve sloužil pouze k honitbě (ZATLOUKAL a kol., 2013). Volné dispozice parku, dle projektů architekta Josefa Hardtmutha, obohacovali různé neobvyklé stavby (minaret, obelisk, Janův hrad, chrám Múz, čínský pavilón). Roku 1802 uskutečnil kníže Alois I. vědeckou expedici do Severní Ameriky. Výpravu řídil vrchní zahradník vídeňské botanické zahrady Josef van der Schotta, který z Ameriky přivezl asi 36 000 exotických rostlin. Park se navždy stal, pro celou Evropu, důležitou botanickou lokalitou (KONEČNÝ, 2005).

Nejzásadnější změna prostoru mezi Valticemi a Lednicí přišla roku 1805-1811, kdy nechal Johann I. z Liechtensteina, na základě návrhu architekta Fantiho, vyhloubit obrovský rybník. Vzniklo také 15 ostrůvků o různé velikosti, Mlýnský potok byl přemístěn do míst dnešní maurské vodárny a bylo tvarováno koryto Dyje. Díky těmto zásahům se okolní krajina postupně měnila v nejkrásnější kout habsburské monarchie (HIEKE, 1985). V roce 1812 nahradil dvorního architekta Hardtmutha nadaný architekt Josef Kornhäusel (1782-1860), který se věnuje hlavně okolí velkých rybníků (Nesyt, Mlýnský, Hlohovecký, Prostřední). Mezi jeho díla patří Rybniční zámeček, Apollonův chrám, Belvédér a Rendez-vous. Jeho práci převzal Josef Franz Engel (1776-1827). Mezi vesnicemi a městečky se tedy nacházejí zámky, chrámy, hospodářské dvory a salety neboli drobné architektonické skvosty. Toto úžasné dílo je od 19. století právem označované za Zahradu Evropy.

Obrázek 13: Rendez-vous ležící v bořím lese.

Zdroj: vlastní

V době knížete Aloise II. (1769/1836-1858) byla vybudována elegantní stavba zámeckého skleníku ve stylu neogotiky. Autorem stavby byl Georg Wingelmüller (1810-1848), který se pustil i do úchvatné přestavby lednického zámku. Kníže Alois II. se zabýval pečlivou obnovou lednického i valtického parku, a hlavně zahradní výsadbou ve volné krajině. Stavební činností kníže pověřil posledního z velkých liechtensteinských architektů Karla Weinbrennera (1856-1942). Ten má na svědomí mnoho kostelů a kaplí, které přetvářejí dosavadní charakter krajiny (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Rozsáhlá stavební činnost doplňující park o překrásné neoklasicistní stavby byla ukončena asi v polovině 19. století, ale park zažil v roce 1884 ještě jednu významnou etapu. Kníže Johann II. z Liechtensteina se rozhodl oddělit zámek od vesnických usedlostí, které stály v jeho těsné blízkosti. Proběhlo vykoupení a následné zbourání mnoha hospodářských usedlostí. Následně se v nejbližším okolí lednického zámku, podle požadavků knížete Johann II., založila překrásná neobarokní zahrada, ve které byly umístěny staré barokní sochy a fontány z doby Karla Eusebia (KONEČNÝ, 2005).

Lednicko-valtický areál neboli areál obou zámků, jejich parky a rozsáhlé okolí tvoří bezpochyby největší dílo anglického přírodně krajinářského parku v Čechách (HIEKE, 1985).

6.2.3 Zámecká zahrada v Lednici

První zmínka o zámecké zahradě a jejím vzhledu se nachází v plánu z let 1647-1688. V této době se zahrada rozprostírala na svahu, který ležel mezi zámkem a řekou Dyjí. Byla však zrušena po roce 1799 a dnes z těchto míst můžeme pozorovat krásy stavby Minaretu přes dlouhý průhled (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Obrázek 14: Fontána situovaná v blízkém okolí zámku.

Zdroj: vlastní

Dnešní podoba zahrady je vytvořena podle návrhu Vincenza Micheliho a byla dohotovena až roku 1904. Vznikla v těsné blízkosti zámku, kde dříve stála vesnice. Domy byly roku 1880 odkoupeny a následně zbourány. Plocha zahrady je rovinná a nápadně členěná tisovými stěnami, kde uzavřený prostor jednotlivých vnitřních bosketů je nápaditě dělen rozmanitou vegetací v různých formách (ROGASCH, 2007). Neobarokní francouzskou zahradu také zkrášlují manýristické fontány a mnoho barokních soch. Dále jsou zde květinové koberce, souměrně stříhané keře a nespočet palm, které zahradu doplňují o středomořskou krásu barokních vilových zahrad v blízkosti Říma. Pod zámkem přechází zahrada v park s volnou anglickou dispozicí. V tomto přechodu se nachází malý Podzámecký rybník a opodál se rozprostírá Zámecký rybník, který je se svými ostrovy považován za nejhezčí vodní plochu Lednicko-valtického areálu (KONEČNÝ, 2005).

Obrázek 15: Letničkový záhon v Zámecké zahradě.

Zdroj: vlastní

6.2.4 Zimní zahrada (zámecký skleník)

Nejstarší oranžerie se v Lednici začala budovat roku 1642. Skleník o stejné rozloze a na stejném místě jako je dnes ukazuje plán lednické zahrady z roku 1647. Georg Wingelmüller v roce 1843 podstoupil studijní cestu, která ho zavedla na britské ostrovy, kde získal inspiraci pro návrh nové technologie stavby skleníku. V této době byla stavba již řešená jako tropická zahrada a byla propojená přímo s obytnou částí zámku. Z tohoto důvodu je zámecký skleník největší zimní zahradou na světě.

V letech 1996-2002 došlo k obnově celého skleníku. Vše se upravilo do podoby z 30. let 20. století. Prostor hlavní osy skleníku tvarují rostliny, které tvoří vyšší patro. Jsou to palmy a listnaté keře s květy nebo okrasnými listy. Podrost je tvořen půdopokryvnými druhy rostlin a sezonní výsadbou kvetoucích rostlin nízkého vzrůstu. Ty ve skleníku vytvářejí správnou atmosféru (NOVÁK, 1997).

6.2.5 Minaret

Nejznámější stavbou Lednicko-valtického areálu je bezpochyby Minaret od architekta Josefa Hardtmutha. Patří mezi základní složky sentimentálně-zednářské fáze lednického parku, kde hlavním motivem bylo světlo (ZATLOUKAL a kol., 2013). Stavba Minaretu byla způsobena zamítnutím žádosti knížete Aloise I. o postavení kostela v Lednici. Tento typ stavby se v Evropě však již vyskytoval (KONEČNÝ, 2005), a kníže stavbou Minaretu reagoval právě na módu podobných cizokrajných staveb, které byly umístěné v zámeckých parcích (např. Schwetzingen, Kew) zejména v západní části Evropy (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Obrázek 16: Minaret v zámeckém parku Lednice.

Zdroj: vlastní

Lednický Minaret byl postavený v letech 1797-1804 a představuje neobvyklé technické dílo. Před jeho samotnou stavbou bylo nutné vytvořit rošt, na který byly použity olšové piloty a dubové překladové trámy. Rošt byl potřebný z důvodu bažinatého terénu. Minaret je tvořen čtyřbokou mešitou s arkádovým ochozem v přízemí a více jak 60 metrů vysokou třípatrovou věží, která je ukončená kopulí se zlacenou korouhví ve tvaru půlměsíce a na její nejvyšší vyhlídkový ochoz vede 302 schodů. Věž má tři patra, z nichž první dvě jsou osmiboké a třetí je válcové. Mešita

má své zdi ozdobené arabskými ornamenty a citáty z koránu. Její podlahu zdobí mozaiky a strop krásné mauresky (ornamentální úprava většinou rostlin podle maurských neboli islámských vzorů). Interiér mešity byl vymaloval Josefem Geylingem a sloužil Liechtensteinům k uchování velké orientální sbírky. Věž minaretu umožňovala Liechtensteinům pohlédnout z výšky na zámecký park a také z části na jihomoravské panství. Výstavba minaretu, která byla dokončena roku 1804, vyšla na jeden milión zlatých. Lednicko-valtickému areálu však navždy přinesla slávu. (KONEČNÝ, 2005).

6.2.6 Janův hrad

Janův hrad byl postaven v letech 1807-1810 na počest Johanna z Liechtensteinu. Ten se stal roku 1370, jako první Liechtenstein, majitelem Lednice (KONEČNÝ, 2005). Hrad byl postaven v místě, kde končí východní alej, která vychází z obory Hvězda. V místě, kde Stará Dyje vytváří jeden ze svých meandrů (ZATLOUKAL a kol., 2013). Hrad byl uprostřed lužního lesa vybudován jako umělá zřícenina gotického hradu. Stavby tohoto typu, z období vrcholného středověku, se již objevily v mnoha zahradách na britských ostrovech, kde je nejvýznamnější stavba Strawberry Hillu. Také je třeba zmínit gotický hrad ve věhlasné zahradě v německém Wörlitz, který s největší pravděpodobností inspiroval vznik lednického Janohradu.

Obrázek 17: Janův hrad ležící v lužním lese.

Zdroj: vlastní

Se stavbou Janohradu začal kníže Alois I. a jeho bratr Johann I. ji dohotovil, avšak ve zmenšené podobě. Projekt Josefa Hardtmutha měl být zpočátku mnohem znamenitější, ale nakonec bylo rozhodnuto pro verzi s pravidelným půdorysem, který je ohraničený čtyřmi uměle zřícenými nárožními věžemi a hradbami, jež jsou stejně uměle upravené. Hradní zřícenina má vstup zajištěný třemi branami. V hlavní budově se nachází točité schodiště, které vede k velké hodovní síni neboli Rytířskému sálu

a dvěma vedlejšími dámskými salonky v patře. Rytířský sál je zdoben neogotickou iluzivní výmalbou provedenou Michaelem Roberem. Stavba byla využívána jako muzeum, ve kterém se nacházelo nespočet středověkých zbraní a jiných předmětů, které vytvářely správnou atmosféru (KONEČNÝ, 2005). Jako muzeum měla stavba sloužit k dokumentování historie rodu Liechtensteinů a také se zde scházelo panstvo při lovech. Janův hrad je pokládán za jednu z prvních ukázek vlastenecké gotiky. Díky nádhernému okolí i své vlastní kráse je nejnavštěvovanější stavbou Lednicko-valtického areálu (ZATLOUKAL a kol., 2013).

6.2.7 Apollónův chrám

S koncem dne končí i pro slunečního boha Apollona putování po obloze. Poslední paprsky zapadajícího slunce utíkají po reliéfu Apollonova chrámu, na kterém je zpodobněno čtyřspřeží s vozem, v němž stojí samotný božský Apollón.

Obrázek 18: Apollónův chrám.

Zdroj: vlastní

Stavba chrámu probíhala v letech 1817-1819 nad Mlýnským rybníkem a jejím autorem je architekt Josef Kornhäusel, pro kterého byla prvním a současně posledním velkým projektem v areálu (KONEČNÝ, 2005). Stavba byla však dohotovena díky novému stavebnímu řediteli, kterým byl Josef Franz Engel a reliéfy byly vytvořeny Josefem Klieberem. Chrám má tvar krychle s nikou a předsazeným dórským portikem neboli otevřenou sloupovou halou. Je inspirován francouzskou architekturou z doby vrcholného klasicismu. Architekt Josef Kornhäusel napodobil průčelí známého paláce pařížské herečky Marie-Madelaine Guimardové, který byl postaven v letech 1770-1772. Apollónův chrám sloužil Liechtensteinům k pozorování západu slunce a jejich dalších staveb rozmístěných v širém okolí (ZATLOUKAL, 2003).

6.2.8 Chrám Tří Grácií

Chrám Tří Grácií se nachází nad jižním břehem Prostředního rybníka, ke kterému je otočen kolonádou ve tvaru podkovy. Chrám vybudoval Kníže Johann I. společně s architektem Josefem Engelem v letech 1824-1825. Název dostal podle sousoší tří bohyní z roku 1799, které je umístěno před kolonádou. Původně však sousoší stálo v lednickém parku a přesunuto bylo až roku 1825. Jeho autorem je rakouský sochař Johann Fischer (KONEČNÝ, 2005). Severní průčelí neboli kolonáda ve tvaru podkovy je sochařskou galerií od Josefa Kliebera. Jižní průčelí představuje půlválec se sloupovou toskánskou předsíní a dvěma křídly. Ta byla využívána personálem místního polesí k bydlení. Z důvodu vytočení příčné osy stavby je z ústředního salonku vidět na sousoší Tří Grácií i na Rybniční zámek, který se nachází na druhé straně Prostředního rybníka (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Obrázek 19: Sousoší Tří Grácií.

Zdroj: vlastní

6.2.9 Zámecký park ve Valticích

Zámecký park ve Valticích má stejně poutavou historii jako lednický park. Ten leží v rovinné lužní krajině, kterou tvaruje řeka Dyje a zámek se rozkládá na mírně vyvýšené přírodní terase. Valtický park má však místy i velice svažité terén. Představuje dvě propojená údolí, která byla dotvářena za pomoci člověka (ZATLOUKAL a kol., 2013).

Zámecký park byl založen roku 1750 Josefem Václavem z Liechtensteina. Oproti lednickému parku je značně menší, méně vybavený a vyvíjel se až do 19. století. Vysazované či přesazované dřeviny pocházely z Liechtensteinských panství ze severní Moravy. V přírodním parku se nachází mnoho pískovcových plastik znázorňujících mytologické výjevy. Je to například socha Sfingy, hrajícího hoča nebo Herkula. Slučuje se zde anglický park s rysy francouzských parků, a to podle dobové záliby, která provázela vznik parku (KONEČNÝ, 2005).

Obrázek 20: Svažitá část Zámeckého parku ve Valticích.

Zdroj: vlastní

6.2.10 Kolonáda (Reistna)

Na nejvyšším bodě Lednicko-valtického areálu, tedy na kopci Raistenberg se nachází slavná stavba Kolonády. Byla zde budována v letech 1810-1817 na přání vládnoucího knížete Johanna I., který ji věnoval památce svého otce a bratrům.

Budování této stavby začalo současně s budováním zámku Pohansko a Dianina chrámu. Stavba Kolonády však byla časově náročná, a nakonec se kníže s autorem stavby Josefem Hardtmuthem nerozloučil v dobrém. Dohotovit ji musel Josef Kornhäusel a sochařská výzdoba je vytvořená v dílně Josefa Kliebera (KONEČNÝ, 2005). Sochy uctívají knížecí rodinu a reliéfy znázorňují alegorie práce, věd a umění. Tato architektonická stavba je spojením dvou základních typů antického stavitelství. Jde o spojení kolonády s vítězným obloukem. To bylo v 18. století mnohdy výchozí pro francouzskou architekturu. Díky střešní terase je možné zahlédnout Rakousko, Moravu i Slovensko (ZATLOUKAL a kol., 2013).

6.3 Botanická zahrada Univerzity Karlovy v Praze

6.3.1 Popis botanické zahrady

Zahrada se nachází v hlavním městě Praze, ve čtvrti Nové město. Její plocha o rozloze 3,53 ha je ohraničena ulicemi Na Slupi, Benátská, Ke Větrovu, Viničná a Apolinářská. Nejvyšší místo se nachází nad velkým alpinem v nadmořské výšce 227,51 m a nejnižší je ve 195,56 m u ulice Na Slupi (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, 2000). V areálu zahrady se nachází budova katedry botaniky a studijního oddělení Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Botanická zahrada je rozdělena svažitém, terasovitě upraveným terénem na dolní (západní) část, kde se nachází i hlavní vchod a horní (východní) část.

V zahradě jsou venkovní i skleníkové expozice. Z venkovních expozic je nejcennější sbírka Středoevropské květeny, která byla založena v roce 1904 a dodnes je nepřetržitě udržována. Dále je zde významný exemplář jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba* 'Praga') starého asi 130 let. Skleníkové expozice se skládají z trvalé expozice tropů, suchých subtropů a expozice vlhkých subtropů, která je v letních měsících situovaná ve venkovní expozici u vchodu po pravé straně. Z těchto expozic jsou vzácné exempláře cykasů, kamélie a myrty z 19. století, kdy zdobily smíchovskou univerzitní zahradu (www.bz-uk.cz).

Obrázek 21: *Exemplář jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba* 'Praga').*

Zdroj: vlastní

Zahrada se využívá k výuce studentů přírodovědecké fakulty a také studentů jiných škol. Venkovní prostory jsou po celý rok volně přístupné. Na jejich údržbu přispívá Magistrát hlavního města Prahy. Pro návštěvu skleníkových expozic a pravidelně pořádaných výstav (exotického ptactva, grafiky, plastik apod.) je však

potřeba zaplatit vstupné. Zahradou ročně projde 100 000 návštěvníků (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, 2000).

6.3.2 Historie botanické zahrady

Ještě v první polovině 19. století byla značná část dnešní botanické zahrady pokryta ovocným sadem. Šlechta působící v této době v Čechách založila ve 40. letech Českou společnost pro zvelebování zahradnictví, která se nazývala Böhemische Gartenbaugesellschaft. Česká společnost byla vedena hrabětem Kamilem Rohanem, který ji také značně finančně podporoval. Společnost koupila v roce 1845 místní pozemky a následně zde zřídila Společenskou zahradu. Vše proběhlo díky návrhu vrchního zahradníka společnosti Josefa Fialy, po kterém převzal funkci jeho syn zahradní architekt Eduard Fiala.

V roce 1862 nechala společnost v ulici Na Slupi postavit litinové ohrazení s podezdívkou a roku 1882 byl postaven skleníkový komplex, který byl umístěn u Benátské ulice ve spodní části zahrady. Skleníkový komplex tvořila centrální kopule s věží o výšce 22 m a dvě křídla, která byla směrem do Benátské ulice vyzděná a do zahrady skleněná. Komplex byl společností využíván pro časté výstavy.

Obrázek 22: Prostor před skleníkovým komplexem.

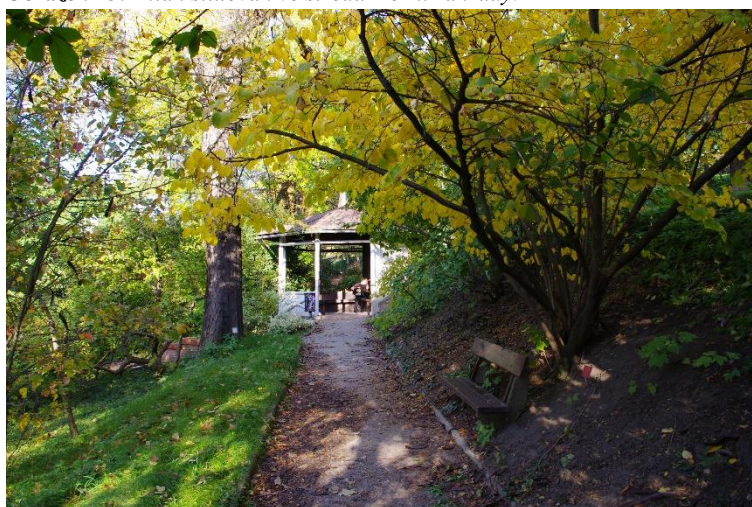

Zdroj: vlastní

Společenská zahrada byla po velké povodni roku 1890 zakoupena státem. Ten ji zakoupil pro pražskou univerzitu, která již vlastnila botanickou zahradu na Smíchově založenou v roce 1775. Smíchovská zahrada však strádala kvůli průmyslu v blízkém okolí a záplavám způsobených řekou Vltavou. Proto se přesunula na místo Společenské zahrady, kde byla rozdělena na českou a německou část stejně jako univerzita (již od roku 1882). Pro českou botanickou zahradu byla vybrána dolní

neboli západní část s komplexem skleníků a pro německou botanickou zahradu horní neboli východní část. V obou zahradách byl podle stejného projektu vybudován zahradní domek a budova botanického ústavu. Česká zahrada se v roce 1898 rozrostla o dlouhý orchidejový skleník se sedlovou střechou, který byl umístěný kolmo na východní část skleníkového komplexu. Německá zahrada byla v letech 1897-1898 doplněna o skupinu sedmi skleníků a současně byl v horní části zahrady postaven i dřevěný altán. V říjnu roku 1898 proběhlo pro obě univerzity slavnostní otevření zahrad a jejich budov.

Obrázek 23: Altán situován ve středu Horní zahrady.

Zdroj: vlastní

Postupem času v zahradách přibýly další prvky, jako například skalka v letech 1900-1902, poté byly v roce 1904 dohotoveny skalky z hlubočepského vápence, které byly umístěné pod budovou českého botanického ústavu a také byla vytvořena dnes stále známá hodnotná expozice hajní květeny. V roce 1938 byl v čele východního křídla hlavního skleníku vytvořen nový skleník pro tropické vodní rostliny. V západní části zahrady, kde byla dříve pěstební a zásobní část a velký oválný bazén, se v druhé polovině 20. století založila venkovní letní expozice subtropických rostlin. V takzvaném Háji neboli arboretu jehličnanů byla okolo roku 1930 vytvořena jezírka, která časem až na jediné zanikla. Z důvodu uzavření českých vysokých škol se česká botanická zahrada v roce 1940 přidala k německé botanické zahradě. Dále se však označovala jako české oddělení a plot, který vedl mezi zahradami byl odstraněn.

V poválečném období došlo k úplnému sloučení zahrad v jeden celek s názvem Botanická zahrada Univerzity Karlovy. Skleníkový komplex z roku 1882 byl při válce poškozen, a proto byl v letech 1946-1949 nahrazen novým komplexem na stejném místě a o stejném půdorysu. Následně k nim byla přistavěna nová soustava skleníků

se sedlovou střechou, která byla situována kolmo na východní a západní křídlo. Skleník pro tropické vodní rostliny z roku 1938 byl o něco rozšířen. V tomto stavu, kromě interiérových úprav, skleníky setrvaly do roku 1995.

Svou původní podobu si udržela už výše zmíněná expozice hajní květeny, také expozice léčivých rostlin z počátku 20. století a skalky z hlubočepského vápence. Název zahrady se v průběhu let měnil, například roku 1960 na Pražská botanická zahrada. Tento název je dnes zejména veřejností stále používán. V roce 1993 započala revitalizace zahrady, při které bylo restaurováno velké alpinum, altán a opěrné zdi. Skleníkový komplex z roku 1946 byl v letech 1996-1998 kvůli katastrofálnímu stavu zcela rekonstruován, ale byl ponechán stejný půdorys. V roce 1999 byla zahrada vyhlášena významným krajinným prvkem. Venkovní expozice se upravovaly a stále upravují podle požadavků školy, ale také podle personálních a finančních možností (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, 2000).

Obrázek 24: Hlavní cesta v blízkosti vchodu do zahrady.

Zdroj: vlastní

6.3.3 Skleníkové expozice

Skleníkový komplex se dělí na tropickou a subtropickou část. V letech 1996-2000 byl komplex zcela rekonstruován a jeho celková plocha se tak zvětšila na 2000 m². Expoziční plocha zaujímá 1600 m² a technické zázemí či pěstební skleníky zabírají zbylých 400 m² (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, 2000).

Tropické skleníky jsou rozděleny na tři části. První je současně i vstupní část s nejdříve položenou střechou neboli kopulí. Před nedávnem se zde objevily palmy, ale původními a dominujícími jsou zde cykasy. Především to jsou ohromné exempláře jihoasijského druhu cykasu indického (*Cycas circinalis*), které jsou staré více než 150

let, ale nacházejí se zde i zástupci cykasovitých (Cycadaceae) rostlin z Afriky, jihu Japonska a Ameriky. Zadní část vstupního prostoru zdobí nově založená, již výše zmíněná, skupina mladých palem složená z více druhů. Prostor obohacují výraznější druhy jako je dračinec (Dracaena), ale také ohromné rostliny z čeledi rdesnovitých (Polygonaceae), především velkolistý hroznatec (Coccoloba).

Obrázek 25: Jeden ze zástupců cykasovitých (Cycadaceae); Jezírko s významnou viktorii Cruzovou (*Victoria cruziana*); Suchý subtropický skleník.

Zdroj: vlastní

V druhé části zaujímají největší plochu rostliny tropického lesa, především paleotropů. V bylinném patře se hojně vyskytuje čeleď áronovitých (Araceae). Na začátku této části se po levé straně nachází sbírka tropických kapradin, kterými jsou terestrické a epifytní kapradiny z čeledi osladičovitých (Polypodiaceae), také jediný exemplář tlustovýtrusnicových (Eusporangiátních) kapradin angiopteris evecta z čeledi marattiovitých (Marattiaceae) a stromové kapradiny z čeledi cyateovité (Cyatheaceae), které dosahují i několika metrové výšky. Na druhé straně směrem k jezírku jsou k vidění i zástupci mnoha druhů z čeledi paznehtníkovitých (Acanthaceae) s bohatými květenstvími a typické užitkové dřeviny, například papája obecná (*Carica papaya*) a kávovník arabský (*Coffea arabica*).

Třetí část se rozkládá kolem jezírka, které je zdobeno kultivary leknínů, z nichž je se svými velkými talířovitými listy nejvýjimečnější viktorie Cruzova (*Victoria cruziana*). Každý rok se zde vysazuje, aby mohla po dvě noci rozvíjet svůj velký květ. Dále jsou z botanického hlediska pozoruhodné kapradiny prašnatec zlatý (*Acrostichum aureum*) z tropické Asie a vodokapradina nepukalka vzplývavá

(*Salvinia natans*). V pozadí jezírka vyniká sbírka ohromných tropických jednoděložných bylin z čeledi streliciovitých (*Strelitziaceae*), banánovníkovitých (*Musaceae*) a především z čeledi zázvorovníkovitých (*Zingiberaceae*), která se v nedávné době rozrostla.

Do subtropických skleníků, které jsou rozděleny na vlhký a suchý skleník, vcházíme z první části tropického skleníku. První vlhký subtropický skleník je využíván k přezimování rostlin, které jsou v létě situované ve venkovní expozici u vchodu po pravé straně. Ve středu skleníku jsou rostliny seřazené podle původu a největší sbírku tvoří rostliny australské a Středozevní oblasti. Jsou to například exempláře australského železného dřeva (*Metrosideros excelsa*), kterému je více než 100 let. Zajímavé jsou rostliny, jenž mají zakrslé listy a asimilační funkci proto většinou přebírá stonek s trny. Ukázkou jsou některé druhy chřestů (*Asparagus*), nacházející se i ve Středozevní a stromkovité kolécie (*Colletia*), které pochází z Jižní Ameriky. Určitý kus vnitřní expozice a parapet situovaný podél Benátské ulice je obsazen sbírkou subtropických nahosemenných dřevin, které v našich podmínkách většinou nejsou volně pěstovány. Jsou to mnohé araukárie (*Araucaria*) a další. Sběrka mohutných stromovitých palm, která v letních měsících lemuje hlavní cestu zahrady, je v období zimy shromážděna v koncové apsidě.

Obrázek 26: Vlhký subtropický skleník.

Zdroj: vlastní

Druhým je tedy suchý subtropický skleník, ve kterém se nachází velká stálá expozice sukulentních rostlin. Nejznámější a zároveň dominantní jsou sukulenty z čeledi kaktusovitých (*Cactaceae*). Dále jsou zde druhy z čeledi kosmatcovité (*Aizoaceae*), pryšcovité (*Euphorbiaceae*) a z jednoděložných jsou to například aloovitě (*Aloaceae*). Expozice je stále doplňována o nové exempláře. Z rostlin, u kterých

bychom nečekali schopnost sukulence je zde například starček (Senecio) z čeledi hvězdnicovitých (Asteraceae), či muškáty (Pelargonium) z čeledi kakostovitých (Geraniaceae). V dominantní části sbírky, ve které se nachází čeleď kaktusovitých, jsou vysazeny kulovité i sloupovité kaktusy a mnoho opuncí. Také zde roste stromovitý exemplář jihoamerického rodu pereskia (Pereskia) a v zadní vitrině převislé kaktusy z rodu rhipsalis (Rhipsalis), které pochází z tropických lesů (www.bz-uk.cz).

6.4 Terénní průzkum vybraných historických parků a zahrad a pořízení fotodokumentace.

Terénní průzkum probíhal v měsících červen, srpen a říjen roku 2018. Dne 29.6. proběhla návštěva nejvýznamnějších míst Lednicko-valtického areálu a současně byla pořízena i jejich fotodokumentace. Dále byla dne 14.8. uskutečněna návštěva Zámecké zahrady v Českém Krumlově a dne 14.10. návštěva Botanické zahrady Univerzity Karlovy v Praze. Pro obě zahrady byla také pořízena fotodokumentace.

6.4.1 Terénní průzkum Zámecké zahrady v Českém Krumlově

Jako první můžeme spatřit nejnižše položenou zahradní terasu s názvem Štěpnice (tzv. Královská zahrada), na které upoutá náš pohled překlenutá chodba, jenž spojuje západní křídlo Horního hradu a druhou zahradní terasu Letní jízdárny. Tato chodba rozděluje Královskou zahradu na dvě menší obdélníkové plochy. První je pouze zatravněná a na druhé ploše jsou vysazeny ovocné dřeviny. Podél dlouhých stran obdélníkové terasy vedou cesty. Druhá terasa nese název Letní jízdárna a první co spatříme již před vstupem na tuto terasu je stromořadí vzrostlých lip (Tilia) rozmístěných po jejím obvodu. Uprostřed terasy se nachází malý záhon s růžemi (Rosa) a na zbytku prostoru se rozprostírá travnatý porost s cestou. Po schodišti se dostaneme na třetí čtvercovou terasu s názvem Dolní parter, kde jsou dominantou vzrostlé solitéry červenolistých buků (Fagus sylvatica 'Atropurpurea') a dubů letních (Quercus robur). Pod těmito solitéry se rozprostírají květinové záhony ve tvarech palmet a stuh. Záhony jsou tvarované pomocí zimostrázu (Buxus) a vysazené jsou zde například růže (Rosa). Toto vyvolává vzhled rokokové zahrady, kterou po obou stranách lemuji habrové (Carpinus) uličky. Dolní parter je ukončen travnatým svahem, jenž je bohatě zdoben balustrádou s vázami, čtyřmi sochami a monumentální kaskádovou fontánou se sochami vodních bohů.

Horní zahrada začíná nad fontánou, kde vede podél svahu široká cesta, která začíná u hlavní brány zahrady a končí u bývalé zahradní brány v protější ohradní zdi. Tato vysoká zeď obklopuje celou zahradu. Za širokou cestou na balustrádu navazují dva čtvercové boskety oddělené hlavní osovou cestou, která vede až k zámeckému rybníku o čtvercovém půdorysu. Na příčné ose dominuje letohrádek Bellarie a před ním situované otáčivé hlediště pro exteriérová divadelní představení. Vedle letohrádku je mezi vzrostlými stromy umístěn altán, který zapadá do této volné krajinářské výsadby. V zadní části zahrady a současně na jejím nejvyšším místě se nachází již zmíněný zámecký rybník. V jeho středu se nachází ostrůvek a po jeho obvodu lipová (Tilia) stromořadí. Dále zde návštěvník může vidět borovici Jeffreyovu (Pinus jeffreyi), borovici limbu (Pinus cembra), buk lesní (Fagus sylvatica 'Atropunicea'), douglasku tisolistou (Pseudotsuga menziesii), jedli řeckou (Abies cephalonica), lípu stříbrnou (Tilia tomentosa), dřezovec trojtrnitý (Gleditsia triacanthos), a dub uherský (Quercus frainetto). Terasa Horní zahrady je nejrozsáhlejší a oproti souměrnému uspořádání Dolního parteru je zachována volná úprava krajinářského stylu a v zadní části má až charakter lesa.

Obrázek 27: Habrové (Carpinus) uličky na Dolním parteru; Zámecký rybník v zadní části zahrady.

Zdroj: vlastní

6.4.2 Terénní průzkum Lednicko-valtického areálu

Veliká rozloha Lednicko-valtického areálu mě přiměla využít jízdní kolo, díky kterému jsem mohla navštívit mnoho významných míst a zároveň pozorovat okolní krásu tohoto přírodně krajinářského parku.

Nejstarším dochovaným kompozičním prvkem jsou zde aleje, které celý areál propojují v jeden kompoziční celek. Aleje sbíhající se do Valtic vytváří systém, jenž spojuje dřívější knížecí sídlo s jeho blízkým i vzdáleným okolím. Dominantní aleje plní patrně funkci prostorotvornou a vytváří v krajině jasný řád. Jedná se o tři aleje,

Bezručova (Lednická), Ladenská a Břeclavská. Bezručova alej vede z Valtic přes rozlehlou okolní krajinu tří rybníků (Hlohovecký, Prostřední, Mlýnský) do Lednice. V okolí těchto rybníků je vysazen, například dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos*), trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*), smrk ztepilý (*Picea abies*) a borovice černá (*Pinus nigra*). Nad Mlýnským rybníkem stojí krásný salet Apollónův chrám. Délka aleje činí asi 7 km a je zde vysazena lípa malolistá (*Tilia cordata*), jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) a javor mlč (*Acer platanoides*). Při cestě po této aleji je možné navštívit lovecký zámeček Belveder, Rybniční zámeček, na jejím začátku zámek ve Valticích a na konci zámek v Lednici. Z původních výsadeb aleje z Valtic do Ladné se zachovalo pouze torzo, které svou funkci plní jen v určitých segmentech. Je to dlouhá krajinná osa, která však na obou koncích postrádá dominantní zakončení. Alej je dlouhá asi 7,5 km a prochází bořím lesem, kde se nachází salety Dianin chrám, kaple Sv. Huberta a Chrám Tří Grácií. V určité části je modřín opadavý (*Larix decidua*), v další části ořešák černý (*Juglans nigra*), v okolí Nového Dvora je mladá výsadba třešně ptačí (*Prunus avium*) a také se zde nachází borovice lesní (*Pinus sylvestris*). Uprostřed lužního lesa, který se rozkládá při řece Dyji kolem Břeclavi, stojí uměle vybudovaná zřícenina Janův hrad. Břeclavská alej z Valtic do Břeclavi plní svoji funkci už jen ve městě. Skládá se z lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos*), lípy malolisté (*Tilia cordata*) a také je zde jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*). V areálu jsou mnohé stromy napadeny jmelím, ale nejvíce však v parku v Lednici.

Obrázek 28: Pohled na zámek Lednice z Minaretu.

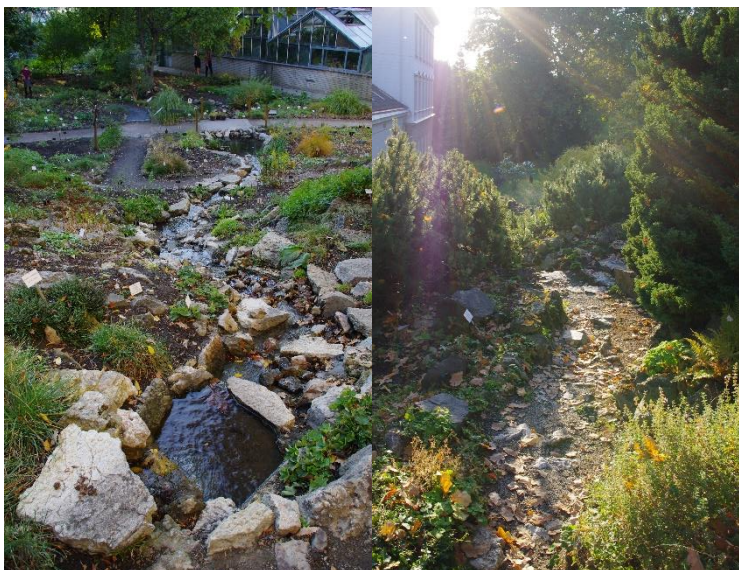

Zdroj: vlastní

6.4.3 Terénní průzkum Botanické zahrady Univerzity Karlovy v Praze

Botanická zahrada je rozdělena svažitém, terasovitě upraveným terénem na dolní (západní) část, kde se nachází i hlavní vchod a horní (východní) část. Hlavní cesty jsou zpevněny živičným povrchem, vedlejší cesty jsou však kamenité a schodiště, které propojuje terasy, nemá příliš dobrou kvalitu.

Obrázek 29: Jezírko a potůček přitékající z vápencové skalky; Kamenitá cestička a schůdky mezi dolní a horní částí zahrady.

Zdroje: vlastní

Po příchodu do botanické zahrady návštěvník nejprve spatří vzrostlé listnaté dřeviny a skleníkový komplex, který se dělí na tropickou a subtropickou část. Po cestě k jeho hlavnímu vchodu může vidět velké exempláře pěnišníku (*Rhododendron*) a mohutné stromové palmy, které lemují celou hlavní cestu. Před hlavním vchodem se nachází unikátní samčí exemplář jinanu dvoulaločného (*Ginkgo biloba* 'Praga'). O něco dál, před levým křídlem skleníkového komplexu, se nachází jezírko a potůček přitékající z ohromné vápencové skalky. Na ní můžeme vidět žlutě kvetoucí hvězdnici zlatovlásku (*Aster linosyris*), omány (*Inula*) nebo len žlutý (*Linum flavum*). Pod skalkou se rozprostírá plochá stinná část, kde je dominantou mohutná stoletá lapina jasanolistá (*Pterocarya fraxinifolia*). Dále se zde vyskytuje mařice pilovitá (*Cladium mariscus*) a sněženka podsněžník (*Galanthus nivalis*). Vedle této expozice Středoevropské květeny se nachází Sběrka jehličnanů, kde je dominantou mohutný exemplář tisovce dvouřadého (*Taxodium distichum*). U cesty se nachází keřovitý kulotis peckovitý (*Cephalotaxus harringtonii*) a také je zde chilský blahočet (*Araucaria araucana*) a sekvojovec obrovský (*Sequoiadendron giganteum*), který je však zatím

malého vzrůstu. Nad ohromnou vápencovou skalkou stojí budova Katedry botaniky a za ní se rozprostírá nevýrazná expozice Rašeliniště, ve které se však vyskytuje i v Čechách téměř vyhynulá přeslička různobarvá (*Equisetum variegatum*) nebo vzácná šicha černá (*Empetrum nigrum*). Poslední expozicí v dolní části zahrady je ekologicky vymezená expozice Písčina. Ta obsahuje vřes obecný (*Calluna vulgaris*), ostřici leskloplodou (*Carex liparicarpos*), zlatovous jižní (*Chrysopogon gryllus*) a další.

Obrázek 30: Sběrka jehličnanů.

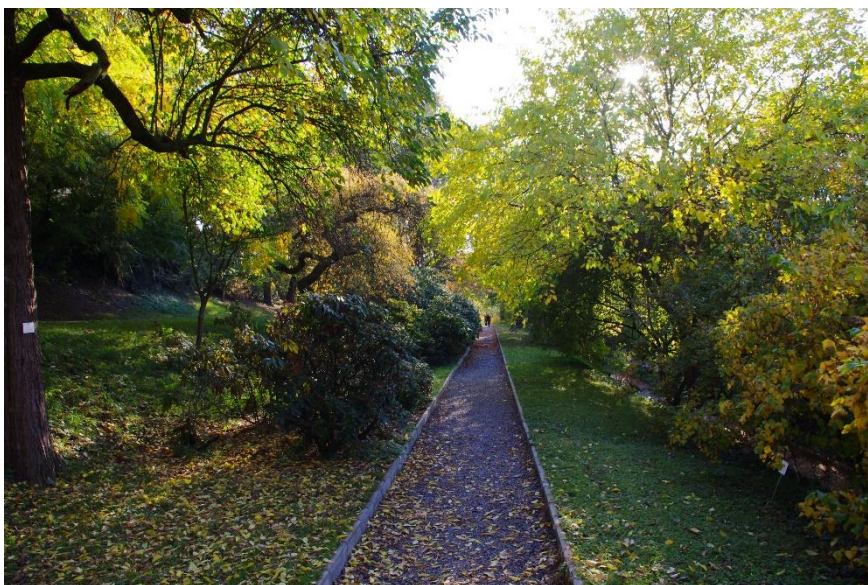

Zdroj: vlastní

Horní část zahrady je terasovitě členěna, kde rovinná část teras je osázena keři či zatravněna a svažité část je osázena dřevinami. Středem Horní zahrady je altán, u kterého se rozprostírá sbírka krásných vilínů (*Hamamelis*). V zadní části zahrady se nachází velké alpinum. Od altánu směrem k hlavnímu vchodu je na dolní terase umístěn Geologický park, který se zde dobře vyjímá. Na něj navazují vřesovcovité (*Ericaceae*) rostliny doplněné o několik exemplářů kapradin (*Polypodiopsida*) a dominantní dřevinou je zde borovice kleč (*Pinus mugo*). Z čeledi vřesovcovitých je to rojovník bahenní (*Ledum palustre*), kyhanka sivolistá (*Andromeda polifolia*) či klikva velkoplodá (*Oxycoccus macrocarpus*) a z kapradin je to kaprad' samec (*Dryopteris filix-mas*), papratka samice (*Athyrium filix-femina*). Tato expozice je propletena kamenitou cestičkou a schůdky do dolní části zahrady. Dále se rozprostírá expozice s mnoha druhy užitkových rostlin, kterými jsou aromatické bylinky, běžná i exotická zelenina, léčivé rostliny ale i sbírka kvetoucích tabáků (*Nicotiana*). Na nejvýše položené terase je podél ulice Viničná vysazena sbírka dubů, která doprovází tři poslední jmenované expozice. Jsou zde soustředěny převážně

severoamerické druhy, například je to dub velkoplodý (*Quercus macrocarpa*), dub sametový (*Quercus velutina*) a dub celokrajný (*Quercus imbricaria*), ale také se zde objevuje evropský druh, kterým je dub pýřitý (*Quercus pubescens*). V poslední sbírce horní části zahrady je kladen důraz na domácí květenu vodních a bahenních rostlin. Na začátku expozice je k vidění například nepukalka vzplývavá (*Salvinia natans*). Pro převážně bahenní rostliny ostřice (*Carex*) je vymezeno několik kruhových nádrží, v nichž spatříme hlavně zástupce vysokých ostřic. Celá zahrada je harmonicky uspořádána a díky tomu působí uklidňujícím dojmem.

Obrázek 31: Cesta ve středu horní části zahrady, obklopena sbírkou vilínů (Hamamelis).

Zdroj: vlastní

7. Závěr

Zahrady a parky jsou významným prvkem zdravého životního prostředí a svědky našich dějin, proto je nezbytné o ně pečovat. Všechny zahrady a parky se neustále vyvíjejí a vyžadují pravidelnou péči. V dnešní době některé zámecké zahrady procházejí nebo již prošly rekonstrukcí, která je pro ně velice důležitá. Značné množství zahrad, které byly ve své době velkolepými zahradními objekty, se dostalo do katastrofálního stavu, nebo úplně zaniklo. Zahrada ve špatném stavu narušuje ráz okolní krajiny, a především narušuje vzhled zámku, který se nachází v jejím nejbližším okolí. Proto je nezbytná pravidelná péče a v některých případech i rekonstrukce.

Cíl práce byl splněn v podobě uceleného přehledu historického vývoje parků a zahrad na území České republiky a v podobě soupisu nejvýznamnějších zástupců historických parků a zahrad vybraných na základě různých zajímavostí. Jsem si vědoma, že v mé bakalářské práci nejsou zaznamenáni všichni významní zástupci, nicméně byli vybráni podle mého uvážení a preference.

Obě zahrady i přírodně-krajinářský celek, o kterých jsem v bakalářské práci psala, mají svá specifika, své kouzlo i nedostatky. Například otáčivé hlediště, které je umístěné v Zámecké zahradě Českého Krumlova na terase tzv. Horní zahrady. Názory na jeho umístění v zahradě jsou rozporuplné, ale i přesto bylo rozhodnuto o jeho zanechání. Zahrady a parky jsou nenahraditelným bohatstvím státu, a proto bychom se měli postarat o jejich zpřístupňování, vhodné využívání a hlavně zachování, aby se mohly podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání.

8. Seznam použitých zdrojů

8.1 Bibliografie

BÁRTA, František; NĚMEC, Jan a POJER, František eds. *Krajina v České republice*. Praha: Pro Ministerstvo životního prostředí vydal Consult, 2007. 399 s. ISBN 80-903482-3-8.

BIČÍK, Ivan; JANSKÝ, Bohumír. *Příroda a lidé Země: učebnice zeměpisu pro střední školy*. 2., upr. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2007. 140 s. ISBN 978-80-86034-73-7.

CICHROVÁ, Kateřina; SLABOVÁ, Markéta. *Objevování barokní zahrady zámku Český Krumlov*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008. Didactica. ISBN 978-80-85033-12-0.

České dědictví UNESCO. *Katalog pro cestovní kanceláře a odborníky*. H. R. G. Litomyšl, 2010. 85 s.

ČIHAŘ, Jiří; ČIHAŘ, Martin; FORMÁNEK, Jiří; HODKOVÁ, Zdenka; KHOLOVÁ, Helena; MORAVEC, Zdeněk; PFLEGER, Václav; SKALICKÁ, Anna; TOMAN, Jan. *Příroda v České a Slovenské republice*. Praha: Academia, 2002. 430 s. ISBN 80-200-0938-8.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír. *Dějiny zámků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Knižní klub, 2013. 424 s. ISBN 978-80-242-4226-2.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír. *Skvosty hradů*. Vyd. 2. V Praze: Knižní klub, 2007. 207 s. ISBN 978-80-242-1831-1.

DAVID, Petr; SOUKUP, Vladimír. *Skvosty zámků*. Praha: Knižní klub, 2009. 207 s. ISBN 978-80-242-2420-6.

DAVID, Petr; DOBROVOLNÁ, Věra; SOUKUP, Vladimír. *Českokrumlovsko. Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku*. Praha: S & D, 2006. 200 s. ISBN 80-868999-5-0.

DEMEK, Jaromír; MACKOVČIN, Peter. *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Vyd. 2. Brno: AOPK ČR, 2006. 580 s. ISBN 80-86064-99-9.

DVOŘÁČEK, Petr. *Naše nejkrásnější historické zahrady*. Olomouc: Rubico, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7346-091-4.

EHRlich, Marek; KŘESADLOVÁ, Lenka; LUHAN, Čestmír; OLŠAN, Jiří; PAVLÁTOVÁ, Marie; PRINC, Marek; ŠNEJD, Daniel. *Památky zahradního umění: součást národní a kulturní identity České republiky: katalog výstavy*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2015. 63 s. ISBN 978-80-85033-68-7.

HÁJEK, Václav. *Architektura: Klíč k architektonickým slohům*. Praha 7: Grada Publishing, 2000. 229 s. ISBN 80-7169-722-2.

HALAMÍČKOVÁ, Alena. *Chráněné historické parky a zahrady Severomoravského kraje*. 1.vyd. Ostrava: Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě, 1988. 101 s.

HENDRYCH, Jan, ed.; KUPKA, Jiří; VOREL, Ivan; LÍČENÍKOVÁ, Michaela. *Slavné zahrady a parky Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2011. 240 s. ISBN 978-80-87073-36-0.

HIEKE, Karel. *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: SZN, 1984. 464 s.

HIEKE, Karel. *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*. Ilustroval Miroslav PINC. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1985. 307 s.

HOLLINGSWORTH, Mary. *Architecture of the 20th century*. England, London: Bison Books, 1988. 192 s.

JELÍNEK, František. *Nedoceněné bohatství*. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 1999. 111 s. ISBN 80-7212-113-8.

KALUSOK, Michaela. *Zahradní architektura*. Brno: Computer Press, Malá encyklopedie, 2004. 192 s. ISBN 80-251-0287-4.

KAZILOVÁ, Zdeňka. *Jihočeské divadlo*. České Budějovice: E.W.A. edition, 1990. ISBN 80-900175-0-9.

KONEČNÝ, Michal. *Lednicko-valtický areál*. Plzeň: nakladatelství Fraus, 2005. 17 s. ISBN 80-7238-459-7.

KOSTKA, Aleš. *Lednicko-valtický areál: Zahrada Evropy*. Lednický zpravodaj. 2008, roč. 04/2008, č. 4, s. 7-15.

KŘÍŽ, Zdeněk. *Významné parky Severomoravského kraje*. 1.vyd. Ostrava: Nakladatelství Profil, 1971. 318 s.

- KUMPÁN, Josef. *Novodobá zahrada: hlavní zásady při zakládání nebo přeměňování zahrad domácích*. Praha: Československé zahradnické listy, 1920. 46 s.
- KUMPÁN, Josef. *Novodobé zahrady*. Praha: Prometheus, 1938. 100 s.
- MACL, Otto. *Zahradkářské hnutí. Kořeny–tradice–vývoj*. Republiková rada ČZS a Územní rada ČZS. Hradec Králové, 1999. 60 s.
- MAREČEK, Jiří. *Zahrada*. Praha: Nakladatelství NORIS, 1992, 302 s. ISBN 80-900908-1-8.
- MIKO, Ladislav; HOŠEK, Michael eds. *Příroda a krajina České republiky. Zpráva o stavu 2009*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2009. 102 s. ISBN 978-80-87051-70-2.
- MRÁZ, Bohumír; MRÁZOVÁ-SCHUSTEROVÁ, Marcela. *Secese*. Praha: Obelisk, 1971. 71 s.
- NĚMEC, Jan; HLADNÝ, Josef, eds. *Voda v České republice*. Praha: Consult, 2006. 253 s. ISBN 80-903482-1-1.
- NĚMEC, Jan; POJER, František eds. *Krajina v České republice*. Praha: Consult, 2007. 399 s. ISBN 80-903482-3-8.
- NOVÁK, Zdeněk; SAMEK, Bohumil. *Zimní zahrada zámku v Lednici*. Brno: Památkový ústav, 1997. 41 s. ISBN 80-85032-39-2.
- OLŠAN, Jiří. *Pasport-nástroj péče o památky zahradního umění. Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2014, 74(3), 238.
- OTRUBA, Ivar. *101 našich nejkrásnějších zahrad a parků*. Praha: Pavel Dobrovský-Beta, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7306-320-7.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. *Pražské zahrady a parky*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2000. 384 s. ISBN 80-902910-0-7.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. *Zahrady a parky v Čechách na Moravě a ve Slezsku*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 2004. 526 s. ISBN 80-7277-279-1.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena; PETRŮ, Jaroslav; RIEDL, Dušan; SVOBODA, Antonín, Marián. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1999. 521 s. ISBN 80-85983-55-9.

PAVLÁTOVÁ, Marie; EHRLICH, Marek. *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2004. 400 s. ISBN 80-902910-6-6.

PETRŮ, Jaroslav. *Tvůrčí osobnosti I. poloviny 20. století a zahrady u rodinných domů*. In: *Zahrada a město: sborník vybraných přednášek ze semináře, pořádaného SZKT v Luhačovicích*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 1999. s. 22–27.

PLOTOVÁ, Jana. *Východiska památkové ochrany a výkon památkové péče v praxi*. In PRŮCHOVÁ, Ivana, ed. *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 218 s. ISBN 80-210-3629-x.

POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007. 235 s. ISBN 978-80-87104-14-9.

POLENO, Zdeněk. *Lesnický naučný slovník*. Praha: Agrospoj, 1994. 743 s. ISBN 80-7084-111-7.

REŠ, Bohumil; SŮROVÁ, Barbora. *Památné stromy: metodika AOPK ČR. 2., přeprac. vyd.* Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2008. 76 s. ISBN 978-80-87051-39-9.

REŠ, Bohumil; VENCÁLEK, Tomáš; ŠTĚRBA, Pavel; KLÁPŠTĚ, Jiří. *Obnova historických zahrad a parků*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2009. 12 s. ISBN 978-80-87051-66-5.

ROGASCH, Wilfried. *Castles & gardens in Bohemia and Moravia*. Potsdam: H.F. Ullmann. 2007. 320 s. ISBN 978-38-331-4135-5.

STAŇKOVÁ Jaroslava; PECHAR Josef. *Tisíciletý vývoj architektury*. Nakladatelství technické literatury, 2. vydání. Praha, 1979. 427 s. ISBN: 80-03-00073-4.

STEJSKALOVÁ, Jana; ŘEHÁKOVÁ, Ivana. *Architektura moderních zahrad*. Praha: Grada, 2015. 192 s. ISBN 978-80-247-4515-2.

SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura-svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL-Nakladatelství technické literatury, 1987. 456 s.

ŠUBR, Jaroslav. *Zahrada v období secese a dílo architekta Josefa Hoffmanna*. In: *Zahrada a město: sborník vybraných přednášek ze semináře, pořádaného SZKT v Luhačovicích*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 1999. s. 32–35.

TOLASZ, Radim; BRÁZDIL, Rudolf; BULÍŘ, Otto; DOBROVOLNÝ, Petr; DUBROVSKÝ, Martin. *Atlas podnebí Česka: Climate atlas of Czechia*. Praha: Český hydrometeorologický ústav, 2007. 255 s. ISBN 978-80-86690-26-1.

VARHANÍK, Jiří; MALÝ, Stanislav. *Zákon o státní památkové péči: Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 1196 s. ISBN 978-80-7357-659-2.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 2. svazek. Praha: Diderot, 1999. 534 s. ISBN 80-902555-2-3 (soubor), ISBN 80-902555-4-X (2. svazek).

WAGNER, Bohdan. *Sadovnická tvorba I*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. 335 s. ISBN 80-209-0031-4.

ZATLOUKAL, Pavel ed.; KREJČÍŘÍK, Přemysl; ZATLOUKAL, Ondřej. *Lednicko-valtický areál: průvodce*. Valtice: Průvodce parkem, o.s. a FOIBOS BOOKS s.r.o. 2013. 100 s. ISBN 978-80-87073-63-6.

ZATLOUKAL, Pavel. *Apollonův chrám v Lednici: The Apollo-temple at Lednice (eisgrub): teze přednášky ke jmenování profesorem v oboru Architektura*. Brno: VUTIUM. Vědecké spisy Vysokého učení technického v Brně, 2003. 27 s. ISBN 80-214-2519-9.

ZÁKON č. 114/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny.

ZÁKON č. 20/1987 Sb. Zákon České národní rady o státní památkové péči.

Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky v roce 2017. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2018. 116 s. ISBN 978-80-7434-477-0.

8.2 Internetové zdroje

AOPK ČR. *Druhá ochrana* [online]. [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/>

Botanická zahrada Univerzity Karlovy v Praze. *O zahradě*. [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://bz-uk.cz/cs/o-zahrade>

Botanická zahrada Univerzity Karlovy v Praze. *Skleníkové expozice.* [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://bz-uk.cz/cs/sklenikove-expozice>

HONSOVÁ, Dagmar. *Srážkové poměry v České republice.* [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <http://www.priroda.cz/clanky.php?detail=650>

Ministerstvo životního prostředí. *Rozmanitost přírody je v ohrožení i v Česku* [online]. 2008-[cit.2019-01-30]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/articles_100119_biodiverzita

Národní památkový ústav. *Charakteristika poslání a činnosti.* [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-odborniky/narodni-pamatkovy-ustav/>

Národní památkový ústav. *Krajina, historické zahrady a parky.* [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakladni-odborne-specializace/krajina-historicke-zahrady-a-parky/>

Národní památkový ústav. *Obecné informace.* [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-vlastniky/obecne-informace/>

The Word factbook: Czechia. *Central intelligence agency* [online]. [cit. 2018-12-14]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ez.html>

Základní geografické údaje o České republice. *Ochrana přírody a krajiny v České republice* [online]. [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=zakladni_udaje_cz

9. Seznam obrázků

Obrázek 1: Umístění vybraných zámeckých zahrad v rámci ČR.....	33
Obrázek 2: Umístění vybraných krajinářských parků v rámci ČR.	34
Obrázek 3: Umístění vybraných botanických zahrad a arboret v rámci ČR. 35	
Obrázek 4: Umístění vybraných zástupců v rámci ČR.	36
Obrázek 5: Terasa Letní jízdárny.	37
Obrázek 6: Terasa Dolního parteru.	38
Obrázek 7: Pohled na Dolní parter z Horní zahrady.	39
Obrázek 8: Kaskádová fontána.	40
Obrázek 9: Letohrádek Bellarie.	41
Obrázek 10: Hudební pavilon.	43
Obrázek 11: Zámek Valtice.....	44
Obrázek 12: Zámek Lednice.	45
Obrázek 13: Rendez-vous ležící v bořím lese.....	46
Obrázek 14: Fontána situovaná v blízkém okolí zámku.	47
Obrázek 15: Letničkový záhon v Zámecké zahradě.	48
Obrázek 16: Minaret v zámeckém parku Lednice.	49
Obrázek 17: Janův hrad ležící v lužním lese.....	50
Obrázek 18: Apollónův chrám.	51
Obrázek 19: Sousoší Tří Grácií.....	52
Obrázek 20: Svažitá část Zámeckého parku ve Valticích.	53
Obrázek 21: Exemplář jinanu dvoulaločného (Ginkgo biloba ‘Praga’).	54
Obrázek 22: Prostor před skleníkovým komplexem.	55
Obrázek 23: Altán situován ve středu Horní zahrady.	56
Obrázek 24: Hlavní cesta v blízkosti vchodu do zahrady.	57
Obrázek 25: Jeden ze zástupců cykasovitých (Cycadaceae); Jezírko s významnou viktorii Cruzovou (Victoria cruziana); Suchý subtropický skleník.....	58
Obrázek 26: Vlhký subtropický skleník.....	59
Obrázek 27: Habrové (Carpinus) uličky na Dolním parteru; Zámecký rybník v zadní části zahrady.....	61
Obrázek 28: Pohled na zámek Lednice z Minaretu.....	62

Obrázek 29: Jezírko a potůček přitékající z vápencové skalky; Kamenitá cestička a schůdky mezi dolní a horní částí zahrady.	63
Obrázek 30: Sběrka jehličnanů.	64
Obrázek 31: Cesta ve středu horní části zahrady, obklopena sbírkou vilínů (Hamamelis).....	65

10. Seznam tabulek

Tabulka 1: Soupis vybraných zámeckých zahrad	33
Tabulka 2: Soupis vybraných krajinářských parků	34
Tabulka 3: Soupis vybraných botanických zahrad a arboret	35